

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ПРАВА
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

*Кафедра міжнародних
відносин і політичного менеджменту*

Андрійчук Олена Юріївна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«УКРАЇНА ТА СОТ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ»

Спеціальність: 292 “Міжнародні економічні відносини”

Допускається до захисту
Протокол № _____
від _____
завідувач кафедри
міжнародних відносин
і політичного
менеджменту
д.н.держ.упр.,доц.,
Вікторія ЗАГУРСЬКА-АНТОНЮК

(підпис)

Науковий керівник
д.н.д.у, к.е.н. Ксендзук В.В.

(підпис)

Рецензент
д.н.д.у, доц. Загурська-Антонюк В.Ф.

(підпис)

**Житомир
2024**

Я, Андрійчук Олена Юріївна, цим засвідчую, що представлена до захисту бакалаврська робота виконана на основі власних наукових досліджень. Текст не містить доробку інших дослідників без відповідних посилань на їх праці.

Я попереджена про те, що буду недопущена до захисту, а в разі отримання диплому – буду позбавлена його відповідно до чинного законодавства України.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СОТ	6
1.1. Світова організація торгівлі як міжнародна організація. Роль СОТ в розвитку торговельних відносин між країнами в глобальній економіці.....	6
1.2. Історія вступу України до СОТ та можливості використання інструментів організації.....	17
1.3. Нормативно-правове регулювання відносин України і СОТ.....	20
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА СОТ.....	27
2.1. Динаміка та структура зовнішньої торгівлі товарами та послугами України з країнами-членами СОТ.....	27
2.2. Оцінка наслідків членства України у СОТ.....	37
2.3. Аналіз вирішення торговельних спорів України в СОТ.....	47
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СОТ.....	56
3.1. Вплив російсько-української війни на міжнародну торгівлю та модернізацію системи СОТ.....	56
3.2. Переваги та виклики для України від членства в СОТ.....	63
3.3. Проблеми та напрями розвитку співпраці України та СОТ.....	75
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	89

ВСТУП

У сучасному світі, де глобалізація та міжнародна співпраця відіграють все більшу роль, питання членства України в Світовій організації торгівлі (СОТ) залишається одним з найактуальніших. З одного боку, СОТ пропонує Україні доступ до ринків країн-членів, що може стимулювати економічне зростання та експорт. З іншого боку, країна стикається з низкою проблем та викликів, пов'язаних з членством в цій організації.

Актуальність теми "Україна та СОТ: проблеми та перспективи співпраці" тісно переплітається з політичними прагненнями України до інтеграції в європейське та євроатлантичне співтовариство, а також має економічні стимули та мотивацію для розвитку національної економіки країни. Членство в СОТ стає важливим кроком на цьому шляху, відкриваючи нові можливості для політичного та економічного розвитку країни.

Українсько-російська війна ставить нові виклики перед світовою торгівлею та, відповідно, перед функціонуванням СОТ. В умовах порушених ланцюгів поставок та зміни геополітичної ситуації, необхідно проаналізувати, як війна впливає на торговельні відносини України з країнами-членами СОТ та на модернізацію самої організації.

В бакалаврській роботі проведено комплексний аналіз проблем та перспектив співпраці України з СОТ з урахуванням останніх досліджень та подій, пов'язаних з російсько-українською війною.

В роботі здійснено дослідження, яким чином Україна може використати інструменти СОТ для захисту своїх інтересів та відновлення економіки після війни. З іншого боку, необхідно оцінено потенційні переваги для України від поглиблення співпраці з СОТ, наприклад, отримання додаткової допомоги для відбудови або розширення доступу до ринків країн-членів.

Водночас, акцентовано увагу на проблемах, які постають перед Україною в рамках участі в СОТ. Це недостатня конкурентоспроможність українських товарів на світовому ринку, бюрократичні перешкоди чи не завжди ефективні механізми вирішення торговельних спорів.

Таким чином, дослідження співпраці України з СОТ є своєчасним та актуальним. Адже дозволить оцінити вплив членства в організації на українську економіку, визначити шляхи подолання існуючих проблем та розробити рекомендації щодо ефективнішої взаємодії України з СОТ.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану та виявлення ключових проблем і перспектив співпраці України зі СОТ з урахуванням історичного та правового контексту. Для досягнення цієї мети були поставлені завдання:

- розкрити теоретичні та правові аспекти співпраці України та СОТ;
- оцінити сучасний стан розвитку відносин України та СОТ;
- проаналізувати проблеми та перспективи співпраці України та СОТ.

Об'єктом дослідження є відносини України зі СОТ.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти відносин України зі СОТ, зокрема історія їх розвитку, правове регулювання, динаміка та наслідки торгівлі, а також проблеми та перспективи розвитку.

В ході написання бакалаврської роботи використано такі методи дослідження, як: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення, методи економічного аналізу та графічного відображення інформації.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаної літератури. Основний зміст роботи викладено на 85 сторінках. Робота містить 3 таблиці та 19 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СОТ

1.1. Світова організація торгівлі як міжнародна організація. Роль СОТ в розвитку торговельних відносин між країнами в глобальній економіці

Світова організація торгівлі (СОТ) є єдиною міжнародною установою, що визначає глобальні правила торгівлі між країнами. Її основна мета - розробка системи правових норм міжнародної торгівлі та контроль за їх дотриманням. Заснована 1995 року, вона стала наступницею Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), що існувала з 1947 року. Незважаючи на те, що СОТ - одна з наймолодших міжнародних організацій, система багатосторонньої торгівлі, впроваджена ГАТТ, існує вже понад 70 років. ГАТТ і СОТ сприяли створенню міцної торговельної системи та сприяли розвитку міжнародної торгівлі. Сьогодні СОТ – це 164 країни-члени, що ведуть 80% світової торгівлі. Її вплив на життя людей відчувається у кожному куточку планети.[7]

1.1.1 Факти про СОТ:

Очільник: Нгозі Оконджо-Івеала (генеральний директор).

Місце розташування: м. Женева, Швейцарська Конфедерація.

Дата заснування: 1 січня 1995 року (створена: за результатами Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів (1986 – 1994 рр.).

Кількість членів: 164.

Бюджет: 197, 204 млн. швейцарських франків на 2023 рік.

Штат Секретаріату: приблизно 630 співробітників.[1]

Структура:

Найвищий орган ухвалення рішень у СОТ – Конференція міністрів, яка збирається щонайменше раз на два роки.

На рівень нижче – Генеральна рада (зазвичай до її складу входять послы і глави делегацій в м. Женева), яка, крім іншого, виконує функції нагляду за

торговельною політикою та вирішенням спорів. Засідання Генеральної ради відбуваються кілька разів на рік у штаб-квартирі СОТ у м. Женева, Швейцарська Конфедерація.

Наступний рівень – Рада з питань торгівлі товарами, Рада з питань торгівлі послугами та Рада з питань торговельних аспектів прав інтелектуальної власності, що є підзвітними Генеральній раді.

Крім цього спеціальні комітети, підкомітети й робочі групи опікуються окремими угодами та іншими галузями, зокрема, довкіллям, розвитком, заявками на вступ і регіональними торговельними угодами тощо.[1]

Основні завдання СОТ включають:

- моніторинг за виконанням угод і домовленостей, утворених в рамках Уругвайського раунду, як частина пакету документів;
- проведення міжнародних багатосторонніх торговельних переговорів і консультацій між зацікавленими членами;
- вирішення торговельних суперечок між державами-учасницями;
- огляд національної торговельної політики країн-членів;
- надання технічної підтримки державам, що розвиваються, у питаннях, що входять до компетенції СОТ;
- співпраця з міжнародними спеціалізованими організаціями.

Основні принципи, на яких ґрунтується ГАТТ/СОТ:

1. Торгівля без дискримінації:

- Всі країни-члени ГАТТ/СОТ набувають однакових прав та зобов'язань.
- Це означає, що жодна країна не може штучно обмежувати доступ до свого ринку товарів та послуг з інших країн.

2. Регулювання торгівлі тарифами:

- Кількість товарів, які можна імпортувати та експортувати, не обмежується.
- Замість цього країни можуть використовувати мита для захисту своїх галузей.

3. Відмова від кількісних обмежень:

- Квоти на імпорт та експорт товарів заборонені.

- Це дає можливість вільно торгувати без штучних бар'єрів.

4. Прозорість торговельної політики:

- Всі країни-члени ГАТТ/СОТ повинні публікувати свої торговельні правила та закони.

- Це робить систему більш прозорою та передбачуваною для всіх учасників.

5. Вирішення торговельних спорів мирним шляхом:

- У разі виникнення торговельних спорів країни-члени ГАТТ/СОТ повинні прагнути до їх вирішення шляхом консультацій та переговорів.

- Це запобігає торговельним війнам та захищає інтереси всіх країн-членів.

Завдяки цим 5 принципам ГАТТ/СОТ відіграє важливу роль у стимулюванні економічного зростання, зменшенні бідності та забезпеченні процвітання для всіх країн-членів.

1.1.2 Прийняття рішень в СОТ

Світова організація торгівлі (СОТ) прагне до прийняття рішень на основі консенсусу. Це означає, що всі країни-члени повинні погодитися з рішенням, перш ніж воно буде прийняте.

Хоча де-юре в СОТ передбачене голосування, воно використовується рідко. Це пов'язано з тим, що голосування може призвести до розколу між країнами-членами, що може ускладнити або зробити неможливою співпрацю в майбутньому.

Ось кілька ключових моментів про прийняття рішень у СОТ:

- Тлумачення положень угод: для прийняття рішення про тлумачення угод щодо товарів, послуг, ТРІПС, звільнення від прийнятих зобов'язань, потрібна підтримка 3/4 голосів.

- Виправлення угод: для внесення виправлень до угод, які не зачіпають права та зобов'язання учасників, а також для прийняття нових членів, потрібна підтримка 2/3 голосів.

- Практика консенсусу: на практиці СОТ прагне до прийняття рішень на основі консенсусу, навіть у випадках, коли за правилами достатньо 2/3 або 3/4 голосів.

1.1.3 Членство в Світовій організації торгівлі (СОТ)

Стати членом СОТ – це значить отримати доступ до низки переваг:

- Сприятливі умови для торгівлі: Члени СОТ мають доступ до більш сприятливих умов на світових ринках товарів і послуг. Це означає передбачуваність і стабільність розвитку торговельних відносин, а також транспарентність зовнішньоекономічної політики інших країн.

- Захист інтересів: СОТ має механізм вирішення торговельних спорів, який дозволяє країнам-членам захищати свої національні інтереси та позбавлятися дискримінації.

- Вплив на правила торгівлі: Члени СОТ можуть брати участь у багатосторонніх торговельних переговорах та впливати на вироблення нових правил міжнародної торгівлі.

Станом на 2023 рік членами СОТ є 164 країни, включаючи Україну. 25 держав мають статус спостерігача, а ряд міжнародних організацій, таких як ООН, ОЕСР, МВФ та МБРР, також мають статус спостерігача в певних органах СОТ.

Щоб стати членом СОТ, країна повинна:

- Бути визнаною суверенною державою.
- Прийняти всі угоди та правила СОТ.
- Надати список зобов'язань щодо товарів і послуг.
- Ратифікувати пакет угод Уругвайського раунду.
- Членство в СОТ – це не лише доступ до кращих торговельних умов, але й відповідальність за дотримання правил організації.

Система СОТ заснована на багатосторонньому контракті (пакеті угод), який регулює понад 98% світової торгівлі товарами і послугами.

Членство в СОТ відкриває для країн ряд можливостей, сприяючи їхньому економічному розвитку. По-перше, входження до цієї міжнародної організації дозволяє країнам збільшувати обсяги експорту, що сприяє розширенню їхнього впливу на світовому ринку та сприяє росту експортної діяльності.

По-друге, членство в СОТ відкриває можливість створення нових робочих місць у зв'язку зі зростанням міжнародної торгівлі та економічною активністю, пов'язаною із відповідним членством.

По-третє, участь у СОТ сприяє стимулюванню економічного зростання країн, яке може бути досягнуте через сприяння вільній та ефективній торгівлі, а також за допомогою участі в обговореннях та ухваленні рішень, спрямованих на поліпшення економічних умов.

І останнє, членство в СОТ може призвести до підвищення добробуту громадян країни, оскільки збільшення обсягів експорту та створення нових робочих місць можуть позитивно позначитися на рівні зайнятості та доходах населення.

Для України членство в СОТ є важливим кроком на шляху до інтеграції в світову економіку.

Основні етапи розвитку системи ГАТТ/СОТ

Таблиця 1.1

Дата	Подія
30 жовтня 1947р.	В рамках другої сесії Підготовчого комітету Конференції ООН з торгівлі та зайнятості представники 23 країн підписали Протокол про тимчасове застосування Генеральної угоди з тарифів і торгівлі, яка мала діяти починаючи з 1 січня 1948р. до набуття чинності Статуту Міжнародної торговельної організації.
1948р.	Початок діяльності ГАТТ. Перша офіційна зустріч на Конференції з питань торгівлі та зайнятості в березні 1948р. в Гавані (Куба). Погоджено Хартію (Статут) Міжнародної торговельної організації, як спеціалізованої організації ООН – третьої в системі організацій так званих Бреттон-Вудських домовленостей, але окремі країни (передусім США) її не ратифікували.
1949р., Аннесі (Франція)	Переговори стосовно тарифів за участю 13 країн.

Продовження таблиці 1.1

1950-1951рр., Торквей (Великобританія)	Переговори стосовно тарифів за участю 38 країн.
1955-1956рр., Женева	Переговори стосовно тарифів за участю 26 країн
1960-1961рр., Женева	Раунд Діллона. Переговори стосовно тарифів за участю 26 країн.
1964-1967рр., Женева	Раунд Кеннеді. Переговори стосовно тарифів та антидемпінгових заходів за участю 62 країн.
1973-1979рр., Женева	Токійський раунд. Переговори стосовно тарифів, нетарифних обмежень торгівлі (субсидії та ліцензування), так званих “рамкових угод” за участю 102 країн.
1986-1994рр., Женева	Уругвайський раунд. Переговори за участю 123 країн велись стосовно 15 об’єктів, включаючи тарифи, нетарифні обмеження торгівлі, субсидії, антидемпінгові заходи, перегляд окремих статей ГАТТ, кодексів Токійського раунду, торгівлю текстильними товарами та одягом, сільськогосподарськими продуктами, тропічними продуктами, продуктами переробки природних ресурсів. Створення багатостороннього правового поля у сферах торгівлі послугами, захисту пов’язаних з торгівлею прав інтелектуальної власності, інвестиційних заходів; зміцнення багатосторонніх домовленостей в торгівлі сільськогосподарськими товарами, текстилем та одягом. Створення міцнішої та чіткішої правової бази стосовно ведення міжнародної торгівлі, включаючи більш ефективний і надійний механізм врегулювання спорів. Значно ширше залучення до багатосторонніх зобов’язань країн, що розвиваються (особливо найменш розвинених країн), та країн з перехідною економікою з наданням їм відповідних диференційованих пільг в процесі адаптації до багатосторонніх правил. Прийняте рішення про заснування СОТ.
1 січня 1995р., Женева	Початок діяльності Світової організації торгівлі зі штаб-квартирою в Женеві. Зі 128 країн-учасниць ГАТТ членами СОТ на 1 січня стали 76, а до кінця року – ще 36 країн.

Розвиток від Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) до Світової організації торгівлі (СОТ) відбувся через кілька ключових етапів, включаючи переговори, прийняття нових угод, розвиток правил і вирішення торговельних суперечок. Ці етапи свідчать про постійні зусилля міжнародного співтовариства покращити та адаптувати систему до зростаючих потреб і викликів глобальної торгівлі. Важливим аспектом розвитку було розширення обсягу учасників та

обов'язків, що відображається в переході від багатосторонніх переговорів до комплексного механізму, який обслуговує різноманітні інтереси країн. Зміна назви та структури від ГАТТ до СОТ також відзначає новий етап в еволюції, підкреслюючи потребу вдосконалення та модернізації системи. У висновку важливо відзначити, що СОТ продовжує виступати ключовим інструментом у гармонізації та регулюванні світової торгівлі, сприяючи стабільності та взаєморозумінню між країнами-учасницями.

1.1.4 Роль СОТ в розвитку торговельних взаємозв'язків між країнами в глобальній економіці

Основна мета СОТ полягає в реалізації угод між її країнами-членами. Замінивши ГАТТ, СОТ значно розширила сферу своєї багатосторонньої підтримки та регулювання міжнародної торгівлі. Спектр впливу СОТ значно розширилося за рахунок включення галузей, таких як текстильна промисловість, сільське господарство та послуги, до сфери регулювання багатосторонніми угодами. Створений єдиний режим прав інтелектуальної власності замінив відносно слабкий механізм вирішення суперечок системи ГАТТ. Тепер уряди країн мають обов'язок вирішувати торговельні суперечки, що значно посилило відповідальність за порушення торговельних угод.

Однак діяльність СОТ супроводжувалась і серйозними проблемами. Неспроможність країн-членів досягти згоди під час переговорів у 2001 році в Досі та припинення пільгових двосторонніх та багатосторонніх торгових угод поставили під сумнів ефективність СОТ як міжнародного регулятора. На засіданнях СОТ у грудні 2013 року в Балі були досягнуті деякі попередні, але значущі успіхи в полегшенні торгівлі, зменшенні торговельних бар'єрів для імпорту та тимчасовому захисті програм продовольчої безпеки в країнах, що розвиваються.

За останні два десятиліття багатостороння система регулювання торгівлі зазнала великого успіху. Світова торгівля товарами та послугами сьогодні набагато вільніша від митних та немитних бар'єрів, ніж до створення СОТ. Розвинені країни зменшують практично всі свої тарифи, тоді як країни, що розвиваються, обмежують значну частину своїх тарифних мит. Крім того,

безпрецедентними є ставки мита, які на сьогодні досягають своїх історичних мінімальних значень. У розвинених країнах прості середні тарифи нижчі за 5%. Індія, яку часто розглядають як країну з високим ступенем захищеності внутрішнього ринку, застосувала тарифи в середньому в розмірі 10%, тоді як відповідний показник у Китаї навіть нижчий - 8,7%. Навіть у Латинській Америці, де тарифи вищі, зараз в середньому становлять менше 15%. Наслідки такого значного зменшення тарифних бар'єрів проявляються у зростанні обсягів міжнародної торгівлі. Прості середні річні темпи приросту світового товарного експорту зросли з 5,6% протягом 1981-1994 років до 8,9% протягом 1995-2010 рр.. Крім того, експорт товарів показав неабияке зростання у трьох основних регіонах світу: Європі, Північній Америці та Азії. В Європі він збільшився більш ніж вдвічі, а в Азії майже втричі за останнє десятиліття. Аналогічно вражаючим є зростання експорту комерційних послуг. У Північній Америці цей показник майже подвоївся; в Європі більш ніж подвоївся; та в Азії збільшився більш ніж втричі з 2000 по 2010 рік. Таким чином, з точки зору сприяння торгівлі, діяльність СОТ мала величезний успіх. [2]

Протягом останнього десятиліття політика країн, які розвиваються, у сфері регулювання зовнішньої торгівлі відзначилася значними змінами. У 1950-1960-х роках вважалося, що для стимулювання індустріалізації країни, які розвиваються, мають захищати своє виробництво від конкуренції з боку іноземних конкурентів. Темпи економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності експорту розглядалися як нестандартні, оскільки вважалося, що попит на експорт з країн, які розвиваються, відзначається низькою еластичністю за ціною та доходом. Згідно з цією логікою, будь-які спроби збільшити експорт вважалися ризикованими, оскільки це могло призвести до значного внутрішнього погіршення умов торгівлі. Низька цінова еластичність означала, що розширення експорту може призвести до зниження доходів. Також, низька еластичність доходів вказувала на те, що зростання доходів у розвинених країнах призведе до зміщення їхнього попиту від товарів на користь послуг, тоді як попит країн, які розвиваються, на експорт

зменшиться. Ці фактори можуть призвести до погіршення умов зовнішньої торгівлі для країн, які розвиваються.

Однак наприкінці 1980-х років спостерігалися зміни в регулюванні зовнішньої торгівлі, спрямовані на лібералізацію. Цьому сприяли три фактори. В першу чергу, високі темпи економічного зростання у країнах, таких як Південна Корея, Тайвань і Сінгапур, які вже першими впровадили ліберальну торгову систему, підтвердили вигоди від такого підходу. По-друге, неспроможність політики захисту внутрішнього ринку у досягненні індустріалізації та росту посилили цю концепцію. По-третє, дослідження економістів Світового банку та Міжнародного валютного фонду продемонстрували позитивні результати від лібералізації торгівлі. Усе це стимулювало уряди країн, що розвиваються, використовувати досвід лібералізації умов торгівлі.

Результати пом'якшення торговельних умов були вражаючими. Зростання обсягів зовнішньої торгівлі внаслідок лібералізації та інші сприятливих ринкових реформ призвели до того, що у Китаю та Індії експорт зростав в середньому близько на 15% щорічно з 1990 по 2010 роки. В економіках із середнім рівнем доходу, таких як Бразилія, Туреччина, Південна Корея, Індонезія та Таїланд, експорт зростав майже на 10% щорічно. Загалом країни з низьким і середнім рівнем доходу більше ніж вдвічі збільшили свою частку у світовій торгівлі, приблизно з 20% у 1990 р. до понад 40% у 2010 р.. Частка експорту з країн з низьким рівнем доходу, що надходять на ринки з низьким і середнім рівнем доходу, майже збільшилася вдвічі з приблизно 22% до понад 40% від загальної суми, а частка експорту з країн із середнім рівнем доходу до країн із низьким рівнем доходу зросла з приблизно 30% до майже 50%. Крім того, загальна частка торгівлі цих країн зростала набагато швидше, ніж зростало їх виробництво. [2]

Навіть не дивлячись на те, що в СОТ країни, які розвиваються, не мають такого значущого впливу, як розвинені країни, сучасність свідчить про їхню значно активнішу і ефективнішу участь в діяльності цієї організації. Це можна визначити через три ключові аспекти.

По-перше, кількість країн-членів СОТ, які є країнами, що розвиваються, значно збільшилася. Від моменту утворення СОТ понад 30 країн приєдналися до системи, і ще понад 20 країн ведуть переговори про приєднання. Це стало результатом різноманітних факторів, включаючи зростання експортної активності країн, що розвиваються, і потребу в їхній участі у нових сферах, таких як послуги, стандарти та права інтелектуальної власності. Країни, що розвиваються, активно беруть участь у поточних переговорах щодо лібералізації різних секторів, вказуючи на постійний інтерес до регулювання торгівлі.

По-друге, рівень участі країн, що розвиваються, в багатосторонніх переговорах, зокрема в Дохійському раунді, значно зростає. Дохійський раунд, який приділяв увагу проблемам країн, що розвиваються, зокрема сільському господарству, стимулював їхню активність в судових спорах та переговорах. Участь країн, що розвиваються, в міжнародних зустрічах та переговорах, таких як у Гонконзі та Женеві, свідчить про їхню наполегливість та визначеність в захисті своїх інтересів.

По-третє, країни, що розвиваються, використовують структури СОТ для вирішення торговельних суперечок та захисту своїх прав. Хоча вони становлять лише 8% відповідачів у справах ГАТТ, їхня участь у справах СОТ складає 35%. Важливо відзначити, що 44% справ, в яких вони виступають у якості відповідачів чи позивачів, стосуються інших країн, що розвиваються. Прикладом такої участі є суперечка між Бразилією та ЄС стосовно субсидій на експорт цукру, яка визначала доступ до ринку ЄС для країн Африки, Карибського басейну та Тихого океану.

Раунди переговорів у Досі охоплюють різноманітні питання і сфери, такі як сільське господарство, послуги, інвестиції та інтелектуальна власність, які наразі активно обговорюються в межах Світової організації торгівлі. Окрім дискусій про доступ до ринків, існує безліч інших питань, пов'язаних з подальшим регулюванням функціонування цих ринків. Наприклад, правила, що стосуються торгівлі послугами, потребують вирішення складних проблем у

сферах конкурентної політики, національного регулювання торгівлі послугами та державних закупівель.

В минулому багатосторонні раунди переговорів були основним інструментом для нормотворення. Проте незрозуміло, як цей процес буде виглядати в майбутньому. Становлення популярності двосторонніх угод може вплинути на регулятивну роль СОТ і призвести до створення правил, пов'язаних із двосторонніми угодами. Це може призвести до того, що СОТ втратить свою актуальність, і міжнародна торгівля буде регулюватися двосторонніми угодами між країнами.

Ця проблема особливо гостро стоїть перед країнами, що розвиваються. З одного боку, занадто інтенсивне регулювання торгівлі послугами, складність консультаційних процесів та відсутність інформації про найкращі інституційні практики та торгові інтереси можуть змусити їх бути обережними в участі в багатосторонніх форумах. З іншого боку, рух до двосторонніх угод може призвести до встановлення правил, які враховують інтереси домінуючих торгових партнерів, що загрожує ринкам країн, що розвиваються. У такому випадку регулювання СОТ стає неефективним, оскільки рішення приймаються на рівні двосторонніх угод між двома країнами.

Подібне питання виникає і в контексті механізму вирішення торгових суперечок. Якщо регулювання функції СОТ буде ослаблено або вирішення спорів буде відбуватися в інших форматах, то і роль СОТ у вирішенні та регулюванні торгових суперечок зменшиться. Багато преференційних угод, укладених після утворення СОТ, вже стосуються сфер, на які поширюються зобов'язання в рамках СОТ.

Дослідження активності СОТ на сучасному етапі розвитку міжнародних торговельних відносин вказують на те, що в організації існують значущі інституційні проблеми. Період обмеження членства в СОТ характеризувався активним виявленням стимулюючої ролі організації, зокрема, у формі отримання значних переваг державами-членами, особливо у вигляді зниження митних бар'єрів. Зараз, у зв'язку з безпрецедентним зменшенням митних

обмежень, СОТ втрачає можливості активно сприяти міжнародній торгівлі, як це було раніше.

Регулююча функція СОТ на сьогоднішній день також піддається перевірці і суперечиться шляхом укладання двосторонніх угод. Країни, укладаючи такі угоди, взаємодіють з метою досягнення конкретного позитивного результату для себе, при цьому обидві сторони не зацікавлені в порушенні цих угод. Більшість конфліктів, які вирішуються у СОТ, стосуються порушень загальних правил і не є направленими проти конкретних партнерів. Водночас, двосторонні угоди майже виключають такі ситуації.

Можна зробити висновок, що роль СОТ у розвитку міжнародних торговельних відносин вимагає переосмислення. Для збереження ефективності організації є необхідним проведення реформ, спрямованих на трансформацію інституцій та розширення сфери компетенцій, що дозволить країнам активно формувати торгові відносини між собою.

1.2. Історія вступу України до СОТ та можливості використання інструментів організації

Процес вступу України до СОТ розпочався 30 листопада 1993 року, коли до Секретаріату ГАТТ було подано офіційну заявку Уряду України про намір приєднатися до ГАТТ. 5 лютого 2008 року у Женеві відбулося засідання Генеральної Ради СОТ, на якому було підписано Протокол про вступ України до СОТ. [3]

10 квітня 2008 року Верховна Рада України прийняла законопроект «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі». 16 квітня 2008 року Закон про ратифікацію був підписаний Президентом України. Згідно з процедурами СОТ, 16 травня 2008 року Україна стала повноправним членом цієї Організації. [3]

Важливо відзначити, що у період від 2005 до 2008 років Верховною Радою України було прийнято ряд законів, спрямованих на гармонізацію рівня митно-тарифного захисту з вимогами Світової організації торгівлі (СОТ). З уведенням цих законів рівень лібералізації доступу до українських ринків

сьогодні перевищує 90%, що відповідає зобов'язанням, узятих в рамках переговорного процесу щодо вступу України до СОТ.

Вступ України до СОТ створив можливості для розвитку національної економіки. Наша країна активно приймає участь у формуванні сучасних торговельних правил на світовому ринку в рамках поточного раунду багатосторонніх торговельних переговорів. Це відбувається на абсолютно рівних умовах та правах з іншими членами організації, з метою максимального врахування національних інтересів України у торговельно-економічній сфері.

В даний момент митно-тарифна політика відповідає вимогам членства України в СОТ, при цьому вона є збалансованою та орієнтованою як на лібералізацію зовнішньої торгівлі та регулювання тіньових потоків імпорту, так і на захист національних виробників, а також легалізацію та збільшення надходжень до Державного бюджету.

Ставши членом СОТ, Україна здобула можливість користуватися механізмом вирішення торговельних суперечок, що сприяє справедливому вирішенню будь-яких розбіжностей щодо дотримання угод СОТ з її торговельними партнерами. Цей механізм успішно застосовувався для вирішення ключових питань, таких як дискримінаційне оподаткування та ліцензування окремих видів української продукції. Україна продовжує активно використовувати цей механізм СОТ, оскільки він становить частину системних заходів, спрямованих на підтримку та розширення присутності українських товарів на міжнародних ринках.

Набуття Україною членства в СОТ створило необхідні передумови для підписання у червні 2010 року Угоди про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (Норвегія, Швейцарія, Ісландія та Ліхтенштейн), яка набрала чинності з 1 червня 2012 року; стало потужним стимулом для започаткування переговорів з Європейським Союзом щодо створення зони вільної торгівлі. Політичну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом України було підписано 21 березня 2014 року. Економічну частину цієї угоди було підписано 27 червня 2014 року.[3]

Український уряд активно веде зовнішньоторговельну політику, беручи участь у міжнародних торговельних переговорах. Він прикладає значні зусилля до ефективної реалізації переваг, які випливають із членства України у СОТ, з метою розширення експортних можливостей місцевих виробників та захисту економічних інтересів держави на світових ринках.

Слід зазначити, що угоди СОТ не встановлюють вимог щодо якості товарів, які реалізуються на внутрішньому ринку. Це залишається компетенцією урядів. Однак від експортерів країни можуть вимагати підтвердження відповідності характеристик продукції міжнародним стандартам якості та безпеки. Тому необхідність дотримання міжнародних норм у цих сферах існує об'єктивно, незалежно від рішення про вступ до СОТ, оскільки є передумовою підвищення конкурентоспроможності виробників як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках.[5]

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки) - є центральним органом виконавчої влади відповідальним за співробітництво України з СОТ.

Для країни, частка експорту в ВВП якої становить близько 50%, набуття членства в СОТ мало вплив на зміну структури економіки. Передусім - за рахунок встановлення чітких правил гри на світовому ринку, лібералізації зовнішньоторговельних режимів та адаптації законодавства до світових правил.

Вступ України в СОТ також дозволить:

- Розширити можливості та переваги для розвитку бізнесу. Це - регуляторне середовище, спрощення зовнішньоекономічних торговельних процедур, сертифікації та стандартизації, доступу до іноземних ринків товарів та послуг тощо.

- Отримати вітчизняним експортерам передбачуваний та сприятливий недискримінаційний режим на ринках СОТ, можливість врегулювання торговельних проблем і спірних питань як у дво-, так і у багатосторонньому форматі.

Гарантувати українським виробникам АПК міжнародно-правовий захист від недобросовісної конкуренції на світовому та регіональних ринках.

- Розпочати, а з деякими "ринками у фокусі", визначеними Експортною стратегією України - завершити переговори про укладення угод про вільну торгівлю.

- Отримати розширені можливості використання інструментів торговельного захисту, нетарифних заходів, механізму врегулювання спорів тощо.

- Використовувати участь в інформаційній системі СОТ для доступу українських підприємств до інформації про зміни у торговельних режимах країн-членів СОТ тощо. [4]

Уряд України отримав значні позитивні зміни після приєднання до СОТ, зокрема, значне зниження тарифних та нетарифних обмежень для українських товарів на міжнародних ринках. Українські товари отримали режим найбільшого сприяння в торговельному просторі інших країн-членів СОТ, а також можливість захисту національних виробників за процедурою врегулювання торгових спорів в рамках організації.

Для того, щоб оптимально використати потенційні можливості від членства в СОТ, слід чітко усвідомлювати, які саме існують обмеження у використанні можливостей членства в міжнародній торговій системі. Можливості вільного доступу на ринки, які надасть членство в СОТ, в більшості стосуються ринків із переважно ціновою конкуренцією, тобто ринків сировинної продукції і стандартизованих масових готових виробів. Вони менше за все зачіпають високотехнологічні продукти, які переважно постачаються в межах внутрішніх систем обігу транснаціональних корпорацій і мінімально відчують вплив заходів лібералізації в рамках Світової організації торгівлі.

1.3. Нормативно-правове регулювання відносин України і СОТ

Світова організація торгівлі (СОТ) відіграє ключову роль у сучасному глобальному економічному ландшафті, сприяючи вільній та чесній торгівлі між країнами. Для таких країн, як Україна, нормативно-правовий нагляд за відносинами з СОТ є дуже важливим, оскільки він визначає умови та обмеження, за яких може відбуватися міжнародна торгівля.

У 2008 році Україна стала повноправним членом СОТ, що відкриває нові перспективи для розвитку зовнішньоекономічних відносин України. Завдяки ратифікації низки міжнародних угод та прийняттю відповідного законодавства було закріплено права та обов'язки країн у рамках СОТ. Нормативно-правові напрями взаємодії України та СОТ визначаються низкою документів, зокрема Угодою про вступ та правилами СОТ.

Водночас в Указі Президента України «Про Програму заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі» одним із ключових етапів завершення вступу України до Світової організації торгівлі є узгодження національного законодавства, яке відповідає нормам і вимогам Організації.

Кількість від 800 до 1500 нормативно-правових актів, які країни Центральної та Східної Європи, що стали членами СОТ, повинні гармонізувати з угодами СОТ, відображає важливість і складність процесу гармонізації національного законодавства. [6]

Під час гармонізації національного законодавства для вступу до СОТ, кожна країна зобов'язана дотримуватися певних норм. Серед них чотири основні правила є основою багатосторонньої торгової системи СОТ.

Перше правило полягає в тому, щоб захистити вітчизняну промисловість, вдаючись лише до тарифів. Правило дозволяє країнам захищати внутрішнє виробництво від іноземної конкуренції за умови, що такий захист може бути забезпечений лише шляхом збереження нижчих рівнів тарифів. Правило містить важливий виняток, який дозволяє країнам з труднощами платіжного балансу вводити обмеження на імпорт для захисту свого фінансового становища. [6]

Друге правило передбачає зниження та скасування тарифів та інших торгових бар'єрів шляхом багатосторонніх переговорів. Тарифні ставки та інші зобов'язання, узгоджені під час таких переговорів, містяться в графіку поступок кожної країни. Країна зобов'язується вводити мита або інші мита та збори, що не перевищують ставки, зазначені в її списку поступок. [6]

Третє правило в основі містить принцип режиму найбільшого сприяння. Цей принцип передбачає, що, погоджуючись на надання такого режиму, країна-

член зобов'язується провадити недискримінаційну політику і не надавати одній країні менш сприятливий режим порівняно з іншими в усіх питаннях, пов'язаних із зовнішньою торгівлею товарами. Наприклад, якщо країна накладає мито на експорт товарів у певний пункт призначення, то вона повинна застосовувати такі ж ставки мита на експорт у всі інші пункти призначення. [6]

Четверте правило - це правило національного режиму, яке розширює принцип режиму найбільшого сприяння та вимагає, щоб після сплати мита та інших зборів імпортований товар отримував не менш сприятливий режим, ніж аналогічні товари, виготовлені внутрішніми виробниками. Іншими словами, країна не може застосовувати до імпортних товарів внутрішні податки та збори за ставками, вищими за ті, що застосовуються до аналогічних вітчизняних товарів. [6]

Позитивними наслідками вступу України до СОТ вже можна вважати адаптацію українського законодавства до принципів, норм і стандартів СОТ, які вже десятиліттям перевірені в різних країнах світу.

Ця трансформація податкового законодавства сприятиме створенню прозорого та стабільного правового середовища для платників податків та сприятиме створенню рівних умов, а також збільшенню надходжень до державного бюджету через скасування податків, податкових пільг та розширення податкової бази.

Щодо процесу приведення національного законодавства України у відповідність до вимог СОТ, слід зазначити, що головним координатором цього процесу, як правило, є спеціально створений орган, в який входять представники різних міністерств, відомств і організацій. Україна має Міжвідомчу комісію з питань вступу до СОТ, яка була створена в 1996 році Указом Президента України з метою координації діяльності органів виконавчої влади щодо розв'язання питань, пов'язаних із вступом України до СОТ. Голова Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ - віце-прем'єр-міністр України. У складі комісії містяться представники законодавчої і виконавчої гілок влади. Однією з основних функцій комісії є аналіз законодавства України з метою гармонізації та приведення його у відповідність з нормами і

принципами СОТ, а також домовленостями, укладеними в рамках багатосторонніх торговельних переговорів країн-членів СОТ.

Додатково, для належного забезпечення процесу адаптації національного законодавства до норм СОТ створені та діють підрозділи (робочі групи) в межах окремих міністерств і відомств. Наприклад, у Державній податковій адміністрації України існує відділ адаптації нормативно-правових актів України до законодавства ЄС та співробітництва з СОТ:

- Аналіз чинного законодавства з точки зору відповідності нормам і вимогам угод СОТ.
- Підготовка законопроектів для виправлення невідповідностей законів України з нормами і вимогами СОТ та їх передача до Кабінету Міністрів України для подальшого розгляду Верховною Радою України та ухвалення відповідних нормативно-правових актів.
- Постійний моніторинг законопроектів і законодавства на відповідність нормам і вимогам угод СОТ, який необхідно здійснювати як перед, так і після вступу України до СОТ.
- Підготовка фахівців у сфері приєднання та функціонування СОТ.
- Прогнозування наслідків вступу України до СОТ і розробка та впровадження заходів для підвищення конкурентоспроможності галузей економіки, що можуть постраждати внаслідок вступу України до СОТ.
- Забезпечення ефективного інформаційного супроводу процесу вступу України до СОТ.

З урахуванням досвіду інших країн, які вступали до СОТ, а також зважаючи на існуюче законодавство в Україні, особливу увагу слід приділити приведенню у відповідність з нормами СОТ перш за все податкового та митного законодавства, законодавства щодо державної підтримки промисловості, сільського господарства та захисту прав інтелектуальної власності.

Згідно з Графіком розгляду пріоритетних законопроектів, наданим урядом України країнам-учасникам робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ, було визначено 20 законів і кодексів, які потребують

реформування в першу чергу. На сьогоднішній день більшість цих нормативних актів вже прийнято.

Також важливо уникнути прийняття законодавчих та інших нормативно-правових актів, які суперечать угодам СОТ, тобто дотримання принципу "stand still" ("стій нерухомо"). Адаптація податкового законодавства України до норм СОТ здійснюється згідно з вказівками уряду. Наприклад, згідно з Указом Президента України "Про Програму заходів щодо завершення вступу України до Світової організації торгівлі", фахівці Державної податкової адміністрації України провели комплексний аналіз податкового законодавства з погляду його відповідності нормам СОТ. [6]

Проведений аналіз свідчить, що на сьогодні розвиток таких галузей, як вітчизняне автомобілебудування, виноробна промисловість, сільськогосподарське виробництво, які можуть зазнати негативних наслідків у зв'язку зі вступом України до СОТ, стимулюється шляхом надання податкових пільг, відмова від яких є однією з умов вступу України до СОТ.

Ці пільги встановлено Законом України від 03.04. 97 р. № 168/97-ВР "Про податок на додану вартість", який передбачає звільнення від оподаткування або оподаткування за нульовою ставкою певних операцій, що здійснюються вітчизняними виробниками товарів, робіт та послуг. Тим самим порушується принцип національного режиму щодо внутрішнього оподаткування, який встановлено ст. III ГАТТ. [6]

Вищезазначений принцип також порушують норми законів України від 07.05. 96 р. № 178/96-ВР "Про ставки акцизного збору і ввізного мита на спирт етиловий та алкогольні напої" та від 24.05. 96 р. № 216/96-ВР "Про ставки акцизного збору і ввізного мита на деякі транспортні засоби", якими встановлено пільгові умови справляння акцизного збору для товарів вітчизняного походження, таких як: транспортні засоби та комплектуючі до них; вина та виноматеріали; коньяки; бренді; спирт етиловий (денатурований та неденатурований). [6]

На сьогодні особлива увага уряду приділяється вирішенню питання щодо впорядкування існуючих пільг в автомобільній галузі.

Податкові пільги в автомобільній галузі встановлено законами України від 19.09. 97 р. № 535/97-ВР "Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні" та від 24.05. 96 р. № 216/96-ВР "Про ставки акцизного збору і ввізного мита на деякі транспортні засоби та шини до них". Такі пільги, зокрема, поширюються на податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, плату за землю й акцизний збір. Надання вищезазначених пільг є адресною субсидією виробникам автомобілів і може спричинити застосування компенсаційних (антидемпінгових) заходів до вітчизняних товарів (автомобілів) у разі завдання шкоди автомобілебудівній галузі країн - членів СОТ та/або ЄС. Застосування таких заходів передбачено ст. VI ГАТТ та ст. 19 Угоди про партнерство та співробітництво між Європейськими Співтовариствами і Україною. [6]

Наявність таких пільг суперечить правилам національного режиму та режиму найбільшого сприяння, які встановлені в статтях I та III ГАТТ.

У липні 2002 року урядом України було узгоджено з Європейською Комісією План заходів з адаптації законодавства України щодо стимулювання автомобільної промисловості до положень Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та норм Світової організації торгівлі.

Наразі основна увага у процесі адаптації національного податкового законодавства до норм та вимог угод СОТ і виконанні зобов'язань перед державами-членами ЄС зосереджена на прийнятті Податкового кодексу України - документа, що є ключовим у реформуванні податкового законодавства країни.

Більшість неузгодженостей у законодавстві України з нормами та вимогами угод СОТ вже виправлено в другому читанні проекту Податкового кодексу України, що було прийняте 29 листопада 2001 року.

З метою подальшої гармонізації законодавства України з нормами та принципами СОТ, деякі положення проекту Податкового кодексу України спрямовані на створення однакових умов оподаткування для всіх платників податків, як внутрішніх, так і зарубіжних. Це також передбачає ліквідацію ряду

податкових пільг і створення спільного правового поля, на якому українські та зарубіжні підприємці будуть рівноправними партнерами.

Минулорічний досвід показав, що Верховна Рада України досить часто не підтримувала законодавчі ініціативи уряду, спрямовані на відповідність законодавства України вимогам СОТ та законодавства ЄС. Наприклад, при розгляді проекту Податкового кодексу у другому читанні були внесені пропозиції народних депутатів щодо включення деяких чинних норм податкового законодавства, скасування яких є необхідною умовою для вступу до СОТ.

Отже, в підготовці до розгляду проекту Податкового кодексу України у третьому, заключному читанні важливо, щоб дії Верховної Ради та уряду України спрямовувалися на досягнення спільної мети - якісної гармонізації національного законодавства з вимогами СОТ.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА СОТ

2.1. Динаміка та структура зовнішньої торгівлі товарами та послугами України з країнами-членами СОТ

У Світовій організації торгівлі (далі – СОТ) 5 та 7 червня 2023 року було проведено засідання, присвячене п'ятнадцятому Огляду торговельної політики Європейського Союзу. Члени СОТ мали можливість проаналізувати різні аспекти торговельної політики ЄС, дізнатися про зміни торговельного, економічного та інвестиційного режимів, що відбулися з часу проведення попереднього Огляду у 2020 році.

Обговорювалися два основні документи – звіти, підготовлені ЄС та Секретаріатом СОТ (документи WT/TPR/G/442 і WT/TPR/S/442), запитання, які становили торговельний інтерес для інших членів СОТ, а також надані ЄС відповіді. Всього ЄС було завчасно отримано близько 1600 письмових запитань від 42 членів СОТ, а безпосередньо під час засідання в обговоренні взяли участь представники 64 делегацій, у тому числі і від України.

У виступах зазначалося про те, що ЄС залишається бути одним із головних світових лідерів у торгівлі товарами та послугами, найбільшим іноземним інвестором, а також важливим торговельним партнером для багатьох держав, зокрема і для України. У цьому зв'язку наголошувалося на значному впливі змін у політиці ЄС на торговельну діяльність інших членів СОТ, особливо країн, що розвиваються, та найменш розвинених країн.

Як і для світової економіки, так і для економіки ЄС у період між оглядами основними викликами стали пандемія COVID-19 та агресивна російська війна проти України. У 2020 році тенденцію зростання (на 1,8 відсотка у 2019 році) було перервано падінням ВВП ЄС на 5,7 відсотка. Водночас заходи, вжиті на рівні ЄС та на національних рівнях його членів, успішна реалізація кампанії з вакцинації, адаптація підприємств та домогосподарств до ситуації з пандемією обумовили відновлення економіки вже у 2021 році (зростання на 5,4 відсотка).

Проте повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році призвело до порушення глобальних ланцюгів поставок, викликало стрімке зростання цін на товари та інфляцію, посилило невизначеність і безпосередньо вплинуло на економіку ЄС через географічну наближеність до росії та України, залежність від імпорتنих енергоресурсів (насамперед російських), високу вразливість перед глобальними потрясіннями, пов'язаними з ланцюгами постачання. У разі стабілізації ситуації з інфляцією та ланцюгами поставок можуть досягти 1,6 відсотка вже у 2024 році.

Європейський Союз є головним торговельним партнером України. Найбільшими ринками збуту українських послуг виступають такі європейські країни: Велика Британія, Швейцарія, Німеччина, Кіпр, Бельгія, Естонія, Австрія, Франція, Польща, Нідерланди. Найбільші експортери послуг до України – Кіпр, Велика Британія, Німеччина, Швейцарія, Австрія, Польща, Нідерланди, Франція, Швеція, Угорщина. З абсолютною більшістю європейських країн Україна має позитивне сальдо у торгівлі послугами, але з Австрією, Німеччиною, Польщею, Португалією, Нідерландами, Андоррою і Литвою воно від'ємне. Послуги відіграють головну роль у всіх сучасних національних економіках розвинутих країн. Ефективний сектор послуг має вирішальне значення для торгівлі та економічного зростання і для повноцінного економічного розвитку, а також виступає каталізатором усієї світової торгівлі й розвитку. Європейський Союз продовжує залишатися найбільшим глобальним учасником світового ринку послуг: як у якості експортера, де його частка досягає 28 %, так і в ролі імпортера з показником 24 %. [7]

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС), зокрема її торговельна частина, яка передбачає створення Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), призвела до скасування більшості ввізних мит ЄС. Це сприяло спрощенню обміну товарами та послугами між українськими компаніями та споживачами з ЄС. Однак деякі товари, зокрема деякі сільськогосподарські продукти, продукти харчування, взуття та транспортні засоби, залишаються захищеними високими митними ставками і тарифними квотами ЄС.

Також, нетарифні заходи ЄС створюють значні перешкоди для українських компаній. Хоча вони мають важливе значення для забезпечення здоров'я та безпеки споживачів, вони також призводять до збільшення торговельних витрат та можуть створювати значні перешкоди для експортерів. Це може призвести до втрати добробуту як для виробників, так і для споживачів як в ЄС, так і в Україні.

Після 2014 року зовнішньої торгівлі України стримували різні фактори, зокрема економічна нестабільність, політична та безпекова криза, а також агресія росії, яка включала окупацію Криму та військові дії на сході країни. Також український експорт стикався зі значними обмеженнями на традиційних ринках із-за воєнної ситуації. Ці чинники призвели до значного зменшення ВВП на 6,6% у 2014 році та на 9,8% у 2015 році, а також до різкого скорочення обсягів експорту на 13,5% та 29,3% відповідно.

Починаючи з 2016 року, українська економіка почала стабілізуватися, а міжнародна торгівля країни поступово переорієнтувалася. Темпи економічного зростання склали 3,4% у 2018 році та 3,2% у 2019 році. Проте у 2020 році розвиток був призупинений через пандемію COVID-19 та пов'язані з цим обмежувальні заходи, що призвели до скорочення ВВП на 4%. У 2021 році економіка відновилася, і зростання внутрішнього продукту склало 3,2%.

Протягом кризових років 2014-2015 зовнішня торгівля України відзначилася різким зменшенням. Згідно з даними Державної служби статистики України (ДССУ), експорт товарів стрімко зменшився з 62,3 мільярдів доларів США у попередній до кризи 2013 рік до 38,13 мільярдів доларів США у 2015 році, загалом скоротившись на 38,8% (див. рис. 2.1) В той же час, найнижчий рівень імпорту товарів було зафіксовано у 2015 році - імпорт зменшився з 75,8 мільярдів доларів США у 2013 році до 37,5 мільярдів доларів США у 2015 році, загальне зниження становило 50,5%. З 2016 по 2019 роки обсяги зовнішньої торгівлі товарами України поступово відновлювалися. За даними ДССУ, у 2019 році експорт товарів зріс на 31,3% порівняно з 2015 роком і склав 50,1 мільярдів доларів США, тоді як імпорт товарів збільшився на 62,0% в порівнянні з обсягом 2015 року і становив 60,8 мільярдів доларів США.

У 2019 році обсяги експорту та імпорту товарів ще не повернулися до докризового рівня 2013 року - зокрема, експорт товарів був нижчим на 12,2 мільярдів доларів США або -19,7% у порівнянні з 2013 роком. Відставання для імпорту товарів було ще значнішим - обсяг імпорту у 2019 році був меншим на 15,0 мільярдів доларів США або -19,8% у порівнянні з 2013 роком.

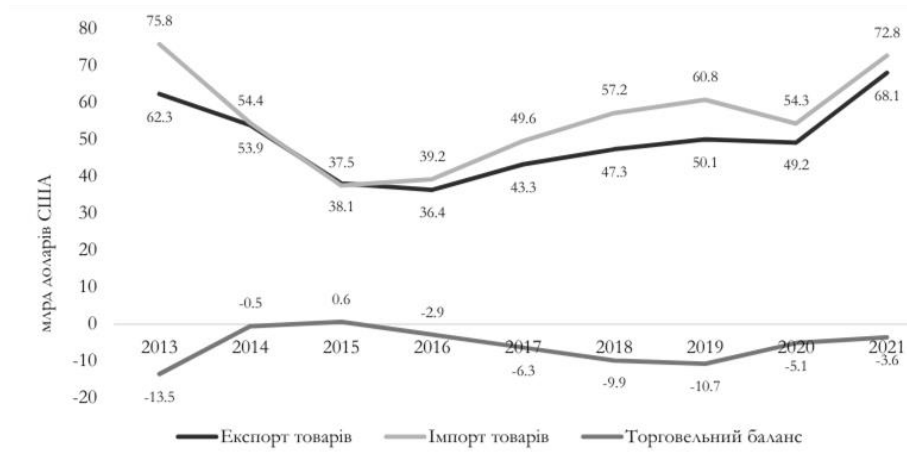

Рис. 2.1. Експорт та імпорт товарів України протягом 2013-2021 років, млрд. дол. США

*Джерело: Державна служба статистики України

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС), зокрема її торговельна частина, відіграла позитивну роль у зміцненні двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС після кризи 2014-2015 років. Починаючи з дії цієї угоди, обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС почав зростати, і в 2021 році досягнув рекордних значень за весь період співпраці, склавши 55,7 млрд доларів США. Це на 32,2% більше, ніж у докризовому 2013 році. Також спостерігалось скорочення дефіциту торгівлі товарами між Україною та ЄС. Упродовж 2016-2019 років середній дефіцит становив -3,3 млрд доларів США, у порівнянні з -9,7 млрд доларів США в 2013 році. Це скорочення було можливим завдяки збільшенню обсягів експорту товарів з України до країн ЄС. У 2021 році дефіцит зменшився ще більше, до 2,2 млрд доларів США (рис. 2.2). [8]

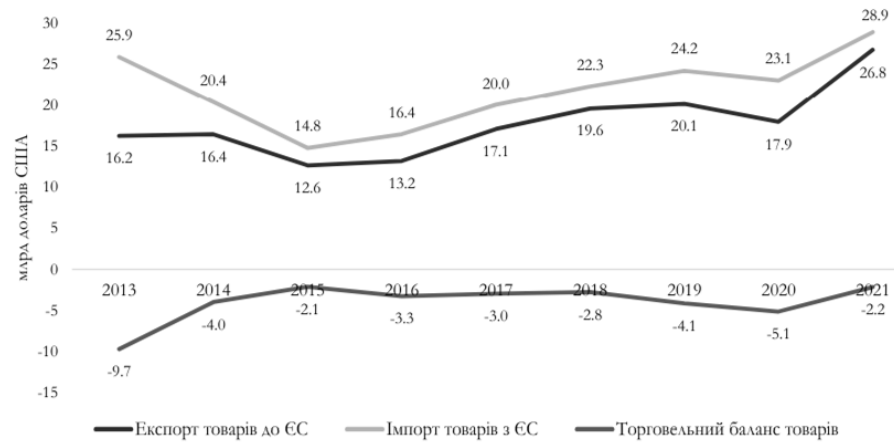

Рис. 2.2. Експорт та імпорт товарів з країнами ЄС-27 протягом 2013-2021 років, млрд. дол. США

*Джерело: Державна служба статистики України

У 2020 році через зниження економіки та зменшення попиту на тлі глобальної пандемії спостерігалось зниження обсягів торгівлі товарами між ЄС-27 та Україною. Експорт товарів з України до ЄС-27 впав на 10,9%, імпорт товарів до України з ЄС-27 зменшився на 4,9%. Однак у 2021 році через різке зростання попиту і цін на світових ринках відновилось зростання торгівлі товарами з ЄС, як щодо експорту, так і щодо імпорту. Експорт товарів до ЄС-27 у 2021 році збільшився на 49,4% в порівнянні з попереднім роком і сягнув 26,8 мільярда доларів США. Імпорт товарів з ЄС-27 зріс на 25,2% і склав 28,9 мільярда доларів США.

У порівнянні з 2013 роком, у 2021 році експорт товарів в ЄС-27 майже на 65,3% зріс, що становить додаткові 10,6 млрд. доларів США, тоді як зростання імпорту товарів з ЄС-27 було значно меншим - лише на 11,7%, що дорівнює 3 млрд. доларів США.

Протягом дії ПВЗВТ між Україною та ЄС, темпи зростання експорту товарів з України до ЄС були вищими, ніж до решти країн світу. За результатами 2021 року, експорт товарів до інших країн світу (крім РФ) перевищував докризовий рівень на 21,1%, у той час як до ЄС - на 65,3%. Щодо імпорту товарів з інших країн світу (крім РФ), він характеризувався ще більшим зростанням, ніж імпорт з ЄС-27. За результатами 2021 року, імпорт товарів з

інших країн світу (крім рф) перевищував докризовий рівень на 40,9%, у той час як з ЄС - на 11,7% (табл. 2.2). [8]

Таблиця 2.2

Динаміка торгівлі товарами з ЄС-27 та рештою світу протягом 2013-2021

рр.

	Обсяг 2013, млрд. дол. США	Обсяг 2019 млрд. дол. США	Обсяг 2021, млрд. дол. США	2019 до 2013, млрд. дол. США	2019/ 2013, %	2021 до 2013, млрд. дол. США	2202 1/201 3, %
Експорт товарів							
Загальний експорт товарів	62,3	50,1	68,1	-12,3	19,7	5,8	9,3
Експорт до ЄС-27	16,2	20,1	26,8	3,9	4,0	10,6	65,3
Експорт до решти країн (без ЄС-27 та рф)	31,3	26,7	37,9	-4,6	14,7	6,6	21,1
Імпорт товарів							
Загальний імпорт товарів	75,8	60,8	72,8	-15,0	-19,8	-3,0	-4,0
Імпорт з ЄС-27	25,9	24,2	28,9	-1,7	-6,5	3,0	11,7
Імпорт з решти країн (без ЄС-27 та рф)	26,8	29,6	37,8	2,8	10,3	11,0	40,9

*Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Внаслідок взаємної лібералізації доступу на ринок в межах ПВЗВТ та переорієнтації української торгівлі, частка ЄС у загальному обсязі експорту та імпорту товарів України значно збільшилася. У 2013-2015 роках частка ЄС-27 в загальному експорті товарів України становила в середньому 29,9%, тоді як у 2019-2021 роках цей показник зріс до 38,7%.

У 2013-2015 роках середня частка ЄС-27 у загальному імпорті товарів складала 37%, а у 2019-2021 роках цей показник збільшився до 40,7% (рис. 2.3). [8]

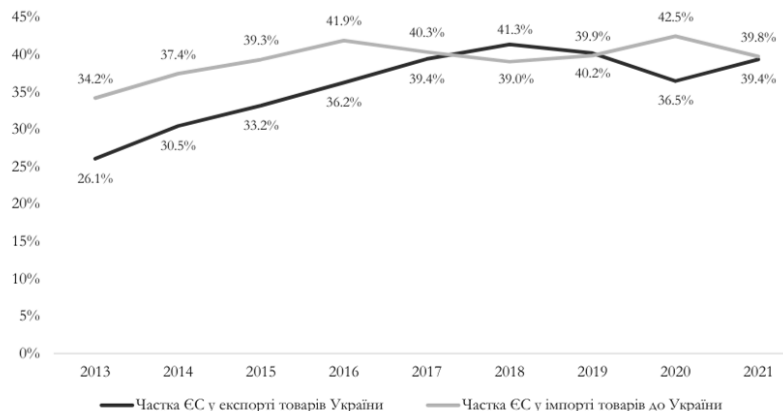

Рис. 2.3. Частка ЄС-27 у торгівлі товарами України протягом 2013-2021 років, %

*Джерело: Державна служба статистики України

Внаслідок впровадження ПВЗВТ український експорт до ЄС розширився і став більш різноманітним, що призвело до зменшення його фокусування на кількох конкретних секторах. Експорт усіх широких товарних груп з України до ЄС-27 збільшився до 2021 року порівняно з попереднім періодом перед кризою 2013 року. Однак, темпи зростання в різних секторах були відмінні (див. рис. 2.4).

Наразі найбільші статті українського експорту до Євросоюзу – чорні метали, залізні руди, зернові та олія, на які припадає близько половини продажів у цьому напрямку (див. рис. 2.4). [8]

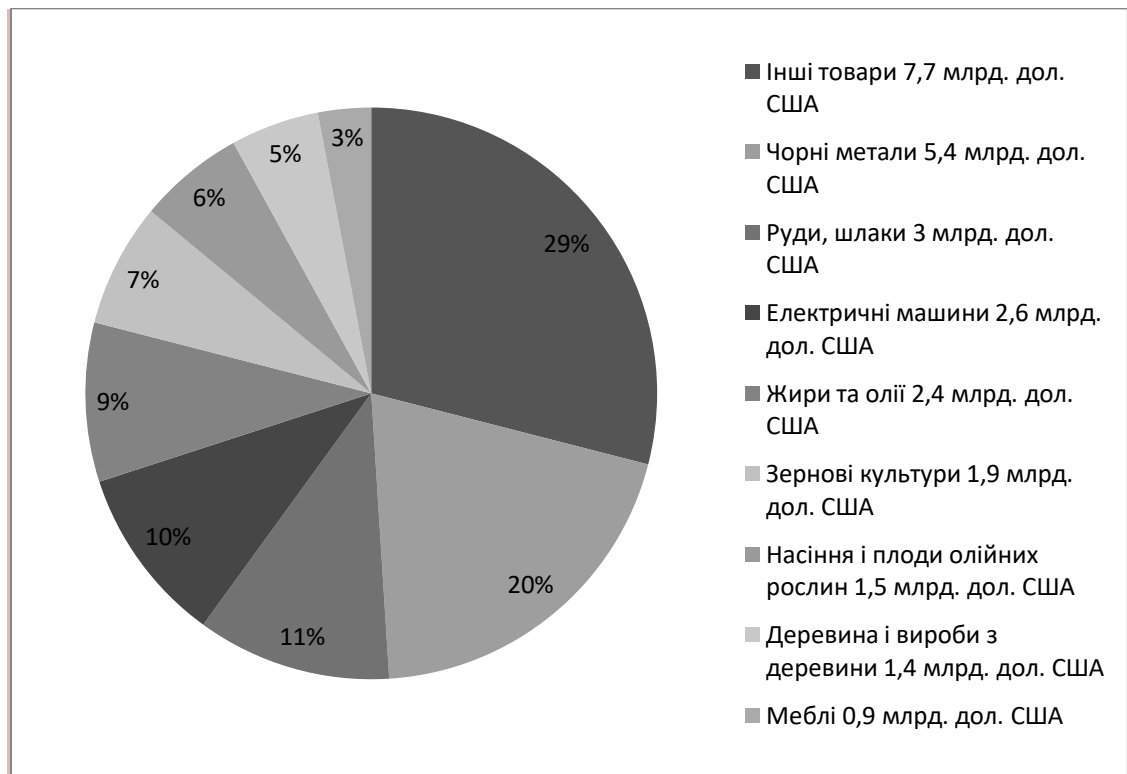

Рис. 2.4. Структура експорту з України до ЄС, 2021 рік, млрд. дол. США та питома вага (%)

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

У 2021 році вартість експорту українських агропродовольчих товарів до країн ЄС зросла на 33% в порівнянні з попереднім роком і становила 8,3 мільярди доларів США. Частково такий ріст пояснюється збільшенням цін на більшість товарів на світовому ринку, а також збільшенням обсягів відвантажень. Крім того, протягом 2021 року Україна відкрила 9 квот на

безмитний експорт до ЄС, включаючи мед, крупи, борошно, крохмаль, оброблені томати, виноградний і яблучний соки, яйця, м'ясо птиці та оброблену продукцію із зернових.

Деякі квоти мають великий попит. Наприклад, квота на мед вже була закрита на початку січня 2022 року, так само, як і у попередній рік. Крім меду, на 18 січня 2022 року повністю закрита квартальна квота на м'ясо птиці та курячі яйця. Більшість українського експорту до ЄС становлять сировинні товари, тоді як з ЄС імпортується обладнання, машини та інші товари з високим рівнем обробки. Товарні групи, імпорт яких з ЄС-27 зросли станом на 2021 рік порівняно з попереднім кризовим 2013 роком, включають (див. рис. 2.5).

До основних напрямів українського експорту товарів серед країн ЄС-27 належать (2021 рік): Польща (19,5%), Італія (12,9%), Німеччина (10,7%), Нідерланди (8,4%), Іспанія (6,3%), Угорщина (6,1%), Румунія (5,8%) та Чехія (5,3%). Разом ці 8 країн становлять 75% обсягу експорту товарів з України на європейський ринок. [9]

Основні постачальники товарів до України з країн ЄС-27 у 2021 році були такі: Німеччина (21,7%), Польща (17,1%), Італія (9,2%), Франція (6,1%), Угорщина (5,4%), Чехія (5,1%), Литва (4,5%), Нідерланди (3,5%). Вони разом забезпечували 73% загального обсягу імпорту з країн ЄС.

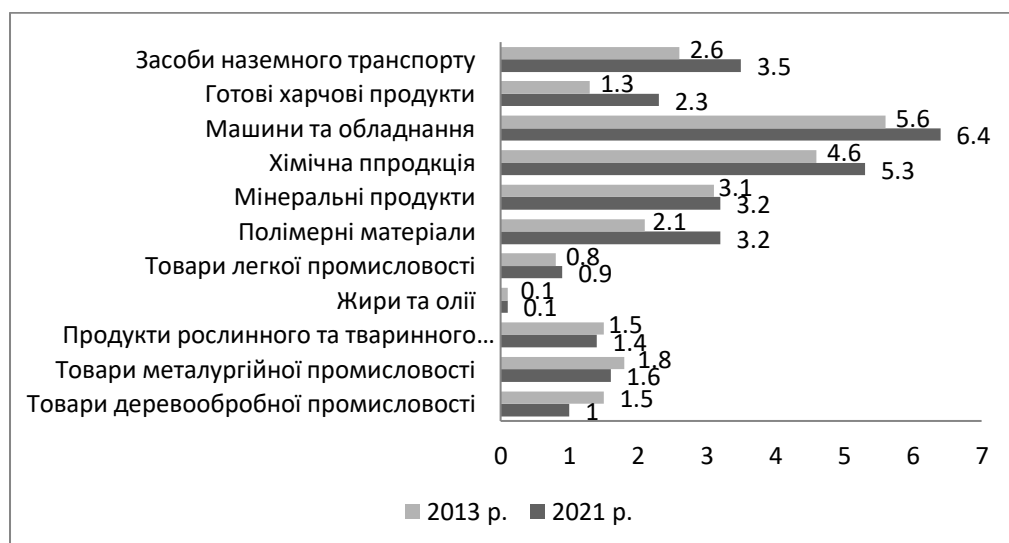

Рис. 2.5. Динаміка імпорту товарів з ЄС-27 до України у 2013 та 2021 роках, млрд. дол. США.

*Побудовано автором за даними Державної служби статистики України.

У 2021 році в порівнянні з 2013 роком спостерігалось зменшення імпорту з ЄС-27 таких товарних груп, як: продукція деревообробної та паперової промисловості, товари металургійного сектору, продукти рослинного і тваринного походження, а також вироби з каменю, кераміки та скла.

Динаміка експорту та імпорту послуг України із країнами ЄС упродовж 2012-2021рр. представлена на рис. 2.6. [8]

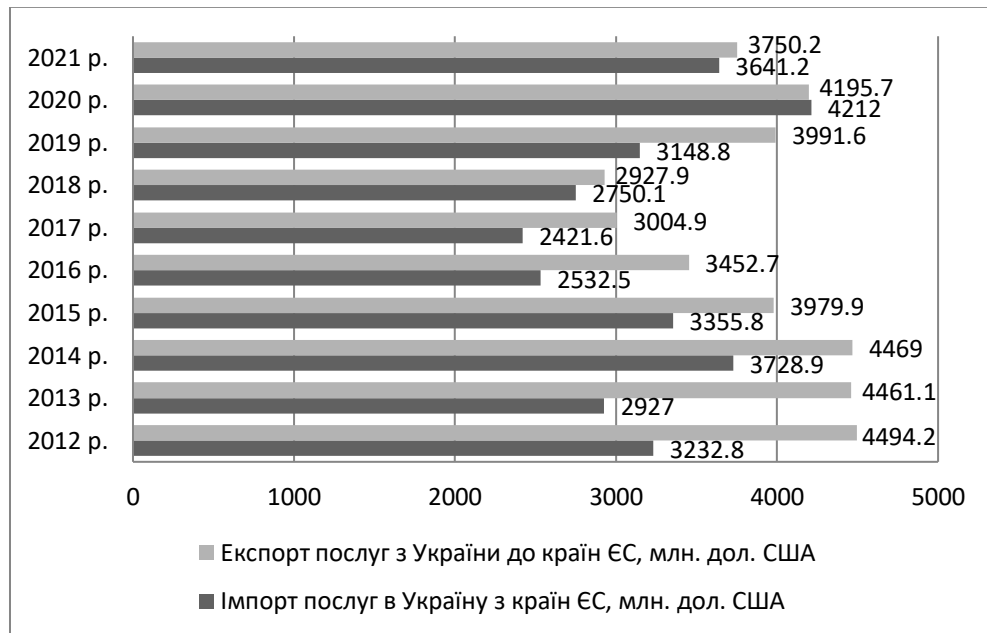

Рис. 2.6. Динаміка експорту та імпорту послуг України із країнами ЄС упродовж 2012-2021 рр., млн. дол. США

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Протягом періоду з 2012 по 2021 рік спостерігалось зростання обсягу експорту послуг з України до країн ЄС на 744,0 млн. доларів США або на 19,84%. У той же час за цей же період відбулося скорочення обсягу імпорту послуг з країн ЄС до України на 408,4 млн. доларів США або на 11,22% у 2021 році. Протягом 2021 року Україна надавала послуги таким країнам ЄС, як: Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія та Швеція.

Розширення доступу до ринків ЄС відшкодовує негативні ефекти стрімкого зниження покупної сили в межах країни для виробників товарів. У

майбутньому збільшення експорту українських товарів на західноєвропейський ринок може стати ключовим чинником прискореного зростання валового внутрішнього продукту в Україні.

Отже, українські товари отримали переваги у відкритті доступу на ринок ЄС порівняно з іншими країнами світу, які не мають пільгових торговельних угод з ЄС і щодо яких застосовуються митні ставки в рамках найбільш сприятливого режиму (MFN) (див. рис. 2.7). [8]

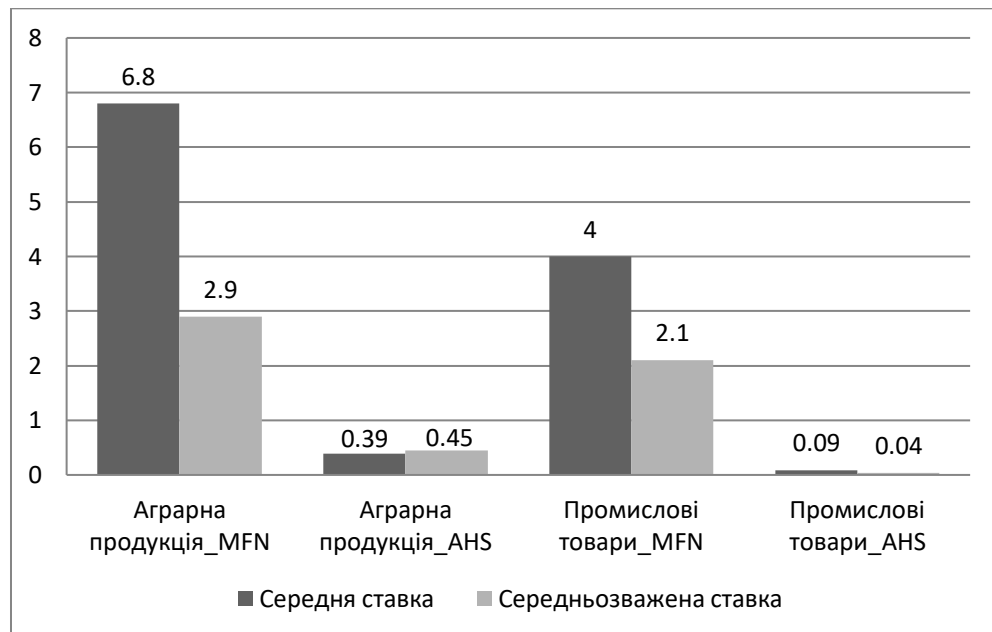

Рис. 2.7. Митні ставки ЄС для товарів з України: діючі преференційні ставки AHS* та ставки MFN*, 2020 рік.

* Чинні ставки ввізних мит:

AHS (Effectively applied tariffs) – визначаються як найнижчі доступні ставки і враховують преференційні мита.

MFN (Most-favoured nation tariffs) – митні ставки в режимі найбільшого сприяння

*Побудовано автором за даними Державної митної служби України

Однак, станом на кінець 2021 року існувала група товарних позицій, які продовжували бути чутливими і підпадали під захист шляхом застосування митних ставок і тарифних квот ЄС, включаючи деякі види сільськогосподарської продукції, продукти харчування, транспортні засоби, добрива, електричне обладнання і т.д.

Нетарифні заходи залишаються основною перешкодою для українських компаній у доступі на ринок ЄС. Хоча вони важливі для забезпечення безпеки

та якості товарів і в цілому сприяють благополуччю споживачів, вони також можуть створювати значні перешкоди та бути застосовані несправедливо. Це може призвести до втрати благополуччя як для виробників, так і для споживачів в ЄС та Україні.

Українські експортери найбільше стикаються з технічними бар'єрами у торгівлі (ТБТ), санітарними та фітосанітарними заходами (СФЗ), а також з неавтоматичним ліцензуванням, квотами та обмежувальними заходами при експорті товарів до ЄС.

Угода про асоціацію передбачає широке наближення законодавства та стандартів України до стандартів і законодавства ЄС у різних сферах, що стосуються торгівлі з ЄС. Це означає, що виробництво українських товарів для внутрішнього ринку також буде відповідати європейським стандартам та практикам. Гармонізація стандартів, вимог і регуляторних практик між Україною та ЄС створює можливості для зниження регуляторних відмінностей і нетарифних бар'єрів у торгівлі. Це також дозволяє зменшити витрати українських експортерів на подолання цих бар'єрів при поставках до ЄС. Гармонізація нетарифних заходів, таких як вимоги до товарів і стандарти, дозволяє українським експортерам підвищити конкурентоспроможність на ринку ЄС та інших ринках, що може призвести до збільшення їх експорту.

2.2. Оцінка наслідків членства України у СОТ

Вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ) знаменує собою завершення важливого етапу інтеграції країни у світову торговельну систему. Зацікавленість України у просуванні міжнародних норм і правил при формуванні торговельної політики відкриває перед нею широкі можливості, пов'язані зі вступом до СОТ. Цей статус членства дає змогу Україні захищати свої національні торговельні інтереси, беручи участь у роботі комітетів і підкомітетів СОТ, розширювати свою участь у багатосторонніх міжнародних торгових переговорах з метою подальшої лібералізації торгівлі та використовувати міжнародні механізми для вирішення торгових конфліктів.

Вступ до СОТ також відкриває перед Україною нові перспективи для укладення угод про вільну торгівлю з іншими країнами та регіонами світу. Наприклад, Україна підписала угоду про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) у червні 2010 року та розпочала переговори з ЄС щодо створення зони вільної торгівлі. Українська влада проводить консультації з іншими країнами, такими як, , Туреччиною, Канадою та Сінгапуром, з метою укладання угод про вільну торгівлю.

Україна систематично бере участь у засіданні Конференції міністрів. Це - найвищий керівний орган СОТ, де ухвалюються найважливіші рішення і визначаються пріоритетні напрями її діяльності. Такі засідання відбуваються раз на два роки. За підсумками проведених обговорень і консультацій Україна приєдналася до ряду спільних декларацій та заяв, які, стосувалися підтримки багатосторонньої торговельної системи, електронної комерції, дисциплін з внутрішнього регулювання послуг, торгівлі та розширення прав і можливостей жінок в економічній сфері. Крім того, делегація України провела низку двосторонніх зустрічей з представниками понад десяти країн світу, на яких було обговорено розширення і поглиблення торговельно-економічної співпраці.[10]

Заходи, пов'язані з приєднанням України до СОТ, змушують переглянути закони та нормативні акти для їх гармонізації та лібералізації торгівлі. Це включає удосконалення та впровадження національного законодавства відповідно до стандартів СОТ, що сприяє застосуванню ринкових принципів у торгівлі та підвищує ефективність торгівлі з країнами-членами СОТ. Незважаючи на складність та тривалість цього процесу, альтернативи немає, оскільки членство в СОТ надає унікальні можливості для розвитку торгівлі та забезпечення взаємовигідних умов у взаємодії з іншими країнами. Економічний аналіз змін у торговельному режимі, що виникають внаслідок приєднання України до СОТ, підтверджує значний позитивний вплив на зовнішньоторговельні відносини країни.

Участь України в Світовій організації торгівлі (СОТ) відкрила широкі можливості для лібералізації доступу українських товарів на міжнародні ринки. Цей ефект проявляється у двох основних аспектах:

1. Зменшення тарифних і нетарифних бар'єрів для українських товарів на ключових світових ринках, що призводить до збільшення обсягів експорту та валютних надходжень для України.

2. Отримання режиму найбільшого сприяння у торговельних відносинах з усіма країнами-членами СОТ.

Проте розвиток зовнішньої торгівлі України визначається не лише членством у СОТ, а й іншими факторами, такими як глобальна економічна кон'юнктура, модернізація економіки, тенденції у розвитку окремих галузей тощо. [11]

У травні 2016 року Україна стала стороною Угоди про державні закупівлі (GPA). Це дало можливість українським компаніям брати участь у державних закупівлях 46 країн-учасниць цієї угоди, серед яких ЄС (28), Японія, США, Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг та Канада. Завдяки приєднанню України до Угоди СОТ про державні закупівлі для українських підприємців стало реально отримати доступ до державних тендерів за кордоном. Ринок держзакупівель країн СОТ оцінюється у \$1,7 трлн. І в листопаді 2017 року, за підтримки та консультуванням експертів Офісу з просування експорту, українська компанія вперше виграла тендер на держзакупівлі в ЄС. [10]

Однією з важливих переваг членства в СОТ є його позитивний вплив на національну політику та відповідні інституції. Адаптація регулятивної політики України до вимог СОТ передбачає впровадження ринкових правил поведінки. Незважаючи на складність цього процесу та потребу у значних зусиллях, він стимулює перегляд законів і правил з метою їх узгодження зі стандартами СОТ. Вступ України до СОТ сприяв гармонізації торговельного законодавства з міжнародними стандартами СОТ та зміцнив торговельні зв'язки з країнами-членами цієї організації, що має велике значення, оскільки на СОТ припадає 95% світової торгівлі.

Частка експорту промислової продукції України становить близько 50% від загального обсягу промислового виробництва. Понад третину вартості експорту припадає на металургійну галузь, а ще 20% та 17% відповідно - на хімічну/нафтохімічну та машинобудівну промисловість. Ця структура ВВП свідчить про необхідність розвитку зовнішньої торгівлі та розширення доступу українських товарів на міжнародні ринки. [11]

Хімічна промисловість традиційно була важливим експортоорієнтованим сектором економіки України, а тому її розвиток суттєво визначається зовнішніми чинниками. При цьому для галузі характерним є високий ступінь внутрішньогалузевої зовнішньої торгівлі. Чистий експорт продукції галузі залишається від'ємним. При вступі СОТ основними зобов'язаннями України щодо хімічної промисловості було зниження імпорتنих тарифів, зокрема, приєднання секторальної ініціативи з хімічних товарів. Перевагою для підприємств галузі стало скасування антидемпінгових розслідувань, що дозволило збільшити доступ до ринку ЄС. Водночас вступу до СОТ співпав із суттєвим негативним впливом на розвиток хімічної промисловості з боку світової фінансової кризи та підвищення цін на природній газ. Ситуація в секторі ще більше погіршилась у 2014-2015 роках внаслідок військового конфлікту на Сході України. Тому спроба оцінки впливу вступу до СОТ на розвиток галузі є нетривіальним завданням. [12]

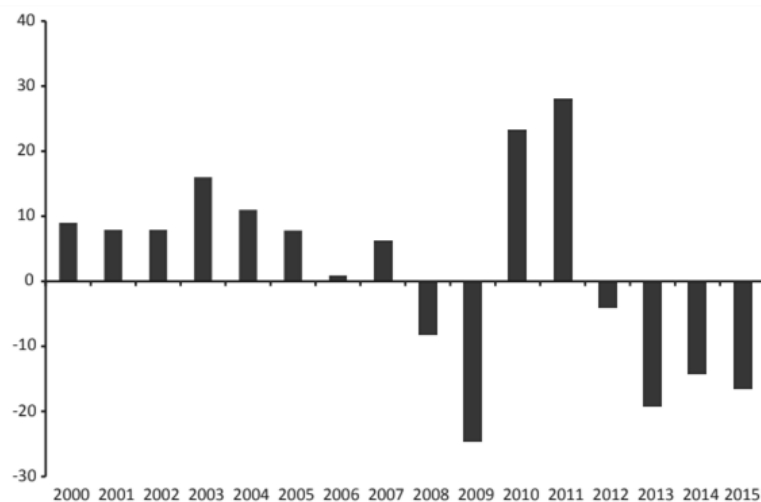

Рис. 2.8. Зміна випуску хімічної промисловості до попереднього року, %

Примітка: 2000-2006 роки – дані для хімічного виробництва за КВЕД 2005, 2007-2015 роки – дані за КВЕД-2010, 2010-2014 роки – дані без урахування тимчасово окупованої території

Автономної Республіки Крим і м.Севастополя, 2015 рік – 11 місяців року без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення АТО.

*Джерело: Державна служба статистики Україн

У результаті вступу України до СОТ було знижено ввізні мита на продукцію машинобудування. Найбільш разючі зміни стосувались імпорту автомобілів: у 2008 році було знижено ввізне мито на легкові автомобілі з 25% до 10%. Крім того, уряд взяв зобов'язання в 2009 році знизити мито на автомобілі з 10% до 9% і поступово зменшити його до 5% у 2013 році. Відповідно до цих зобов'язань Законом №4234 у 2012 році було зменшено ставки ввізного мита на окремі легкові автомобілі товарної позиції 8703 УКТ ЗЕД та на човни, катери моторні, морські товарної позиції 8903 УКТ ЗЕД. У 2013 р. відбулося зниження ставок ввізного мита на окремі легкові автомобілі — з 6% до 5% - та човни, катери моторні, морські — з 8 до 7,5%. Водночас, ставка мита для легкових автомобілів із двигунами об'ємом до трьох літрів становить 10%. [12]

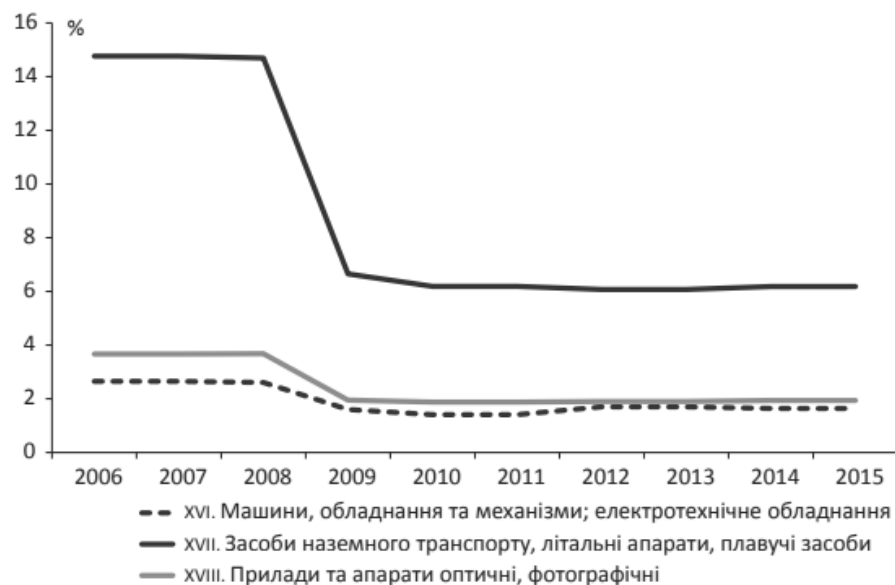

Рис. 2.9. Середньозважені імпортні тарифи на продукцію машинобудування (РНС)

*Джерело: Market Access Map

Україна стала членом СОТ у період економічного піднесення, коли з 2005 року відзначався стабільний ріст промислового виробництва, зовнішньої торгівлі, ВВП та прямих іноземних інвестицій. У 2007 році Україна займала 33-

е місце у світовій системі торгівлі за обсягами експорту товарів і 23-е за обсягами експорту послуг, за даними Секретаріату СОТ.

Навіть під час фінансової кризи, що вразила Україну у період з травня по жовтень 2008 року, зовнішня торгівля продовжувала активно розвиватися. Членство в СОТ сприяло зростанню українського експорту за рахунок заходів, таких як зниження імпорتنих тарифів, скасування кількісних обмежень ЄС на імпорт металургійної продукції та зняття обмежень на експорт зернових та насіння соняшнику. Проте, лібералізація тарифів на імпорт викликала збільшення імпорту до України.

Перше річне членство України в СОТ призвело до зміни деяких торговельних тенденцій. За аналізом Аналітично-дорадчого центру Блакитної стрічки, питома вага країн СНД зменшилась на 3%, тоді як частки країн Азії та Африки зросли на 1% кожна. Частка ЄС залишилась стабільною. Загальний аналіз експортних операцій з товарами після вступу України до СОТ свідчить про позитивний вплив на просування української продукції на міжнародні ринки. Зокрема, скасування квотування української металопродукції привело до значного збільшення її експорту до країн Європейського Союзу, зокрема до Болгарії на понад три рази, а до Румунії – на 1,7 рази. Оскільки металургійна галузь становить близько 40% від загального експорту, такі заходи стали потужним стимулом для нарощування постачань на зовнішні ринки. Проте, світова фінансова криза призвела до регресійних процесів у глобальній економіці, що ускладнило аналіз впливу членства України в СОТ відносно наслідків цієї кризи. У 2009 році попит на українські товари зазнав спаду, а ціни на світових ринках були несприятливими, що призвело до зменшення експортних поставок на 59,3%. Додатково, девальвація гривні та падіння купівельної спроможності населення спричинили зниження імпорту до країни на 53,1% порівняно з 2008 роком. Хоча зовнішньоторговельне сальдо залишилося від'ємним, воно зменшилося у 3,2 рази, з 18,6 до 5,7 млрд. дол. США, причому покращення сальдо стосувалося майже всіх галузей економіки, крім металургійного комплексу.[11]

Це сприяло рівновазі в українській економіці, покращило показники платіжного балансу, зокрема торговельного балансу, і сприяло розвитку внутрішнього ринку та імпортозаміщенню. Варто відзначити, що це перше зменшення негативного сальдо у 2009 році, що протистояло попереднім восьми рокам його збільшення.

У 2010-2011 роках розвиток зовнішньої торгівлі України характеризувався нарощуванням як експорту, так і імпорту, що свідчило про вихід галузей економіки з кризи. Членство України в СОТ стало сильним стимулом для реформування торговельного режиму, формування прозорості та передбачуваної регуляторної політики, що сприяло розвитку вітчизняного підприємництва та виходу на зовнішні ринки. Реалізація комплексу заходів з адаптації української економіки до вимог СОТ, який був затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2008 року №1381-р, включав розгорнуту програму дій у напрямку розвитку економічних відносин на основі міжнародних норм та правил. Ця програма створила умови для підвищення конкурентоспроможності національної економіки, максимально врахувала інтереси вітчизняних виробників та відповідала зобов'язанням України як члена СОТ. [11]

Вступ України до СОТ майже не позначився на наданні послуг у сфері освіти. Ця галузь була відкрита для іноземних компаній ще до вступу до СОТ, тому суттєвих змін у ній не відбулося внаслідок членства в СОТ. Як і раніше, іноземцям для надання освітніх послуг в Україні необхідно отримувати ліцензію, а відповідним закладам проходити акредитацію. Крім того, існує обмеження, що керівником освітнього закладу, що надає початкову, середню або вищу освіту, має бути громадянин України. Але ці обмеження не суперечать зобов'язанням України в рамках членства в СОТ, оскільки їх передбачено в Переліку винятків із режиму найбільшого сприяння (РНС) відповідно до статті II ГАТС, ухваленого згідно з Графіком специфічних зобов'язань у секторі послуг. Міжнародна торгівля послугами освіти зростала протягом 2004-2006 років, після чого в 2007 році відбулось скорочення на 70-90% (Рисунок 9.1). У 2009 році після світової фінансової кризи експорт освітніх

послуг знову скоротився. Значне зростання відбулось у 2012 році, коли обсяги міжнародної торгівлі освітніми послугами досягли рівня 2005-2006 років. Таке різке зростання можна пояснити застосуванням нової кваліфікації видів економічної діяльності (КВЕД) у 2012 році. [12]

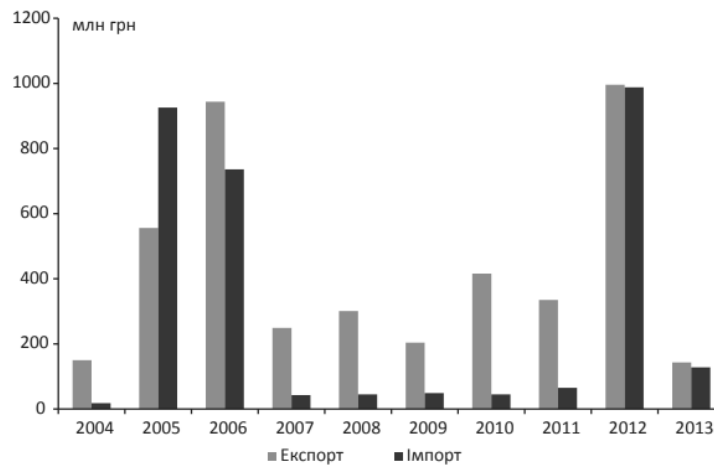

Рис. 2.10. Міжнародна торгівля України послугами освіти

*Джерело: Державна служба статистики України

Таким чином, вступ України до СОТ відкрив нові перспективи для розвитку зовнішньої торгівлі та сприяв створенню сприятливого середовища для експорту українських товарів на міжнародні ринки. Навіть у зв'язку з труднощами, пов'язаними з глобальною фінансовою кризою, членство України в СОТ допомогло стабілізувати зовнішньоторговельні відносини та сприяло впровадженню ефективних економічних реформ у країні.

Реалізація запланованих заходів сприятиме:

- Збільшенню обсягів іноземних інвестицій в економіку України та підвищенню їхнього темпу.
- Підвищенню обсягів виробництва.
- Прискоренню проведення структурних реформ та створенню стимулу для підвищення конкурентоспроможності.
- Розширенню асортименту та підвищенню якості товарів і послуг, що пропонуються, і зниженню їхньої ціни.
- Демонізації товарних ринків і ринків послуг.

- Оптимізації зовнішньоторговельної структури та розвитку експорту.

У рамках виконання плану заходів проводиться розробка державних програм розвитку відповідних галузей промисловості та впровадження заходів, передбачених затвердженими програмами. Для прикладу, з підприємствами гірничо-металургійного комплексу, що експортують продукцію до країн ЄС, діє взаємодія з метою уникнення продажу продукції за цінами, що нижчі за ціни на внутрішньому ринку України, для запобігання можливому застосуванню антидемпінгових або інших обмежувальних заходів. Також ведеться робота з метою захисту внутрішнього ринку шляхом використання інструментів торговельного захисту для боротьби з недобросовісною конкуренцією та масовим імпортом.

Вживаються відповідні заходи щодо посилення контролю за недопущенням заниження митної вартості товарів легкої промисловості, які ввозяться на митну територію України, та запроваджено на постійній основі моніторинг митної вартості цих товарів. Так, обсяги імпорту товарів легкої промисловості (61, 62 та 64 груп УКТ ЗЕД) за 2010 рік у порівнянні з 2009 роком збільшилися на 39,8% і склали 192,5 тисяч тонн, натомість обсяги сплачених платежів збільшились на 68,8% і склали 2,8 млрд. грн. Ведеться робота щодо гармонізації та адаптації галузевих стандартів до міжнародних у сфері технічного регулювання. Станом на 1 січня 2011 року в Україні мали чинність 6809 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими, з яких 465, або кожний п'ятнадцятий, були прийняті в 2010 році. [11]

У рамках Уругвайського раунду переговорів СОТ було створено Угоду СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ Угода). Необхідність такої Угоди пов'язана з тим, що, з одного боку, міжнародна торгівля може створювати ризики для життя та здоров'я людей, тварин та рослин. З іншого боку, СФЗ заходи можуть використовуватися для створення нетарифних бар'єрів для торгівлі та, відповідно, захисту вітчизняного виробника. Таке застосування СФЗ суперечить принципам СОТ. У процесі

переговорів щодо вступу в СОТ, Україна взяла на себе ряд зобов'язань щодо політики у сфері СФЗ. Основні зобов'язання:

- Узгодження національного законодавства у сфері ветеринарії та безпеки харчових продуктів із принципами, зазначеними в СФЗ Угоди;
- СФЗ застосовуються лише для необхідного захисту здоров'я людей, тварин та рослин;
- СФЗ повинні застосовуватися на наукових дослідженнях та науковій оцінці потенційного ризику;
- СФЗ повинні однаково застосовуватися до виробників з усіх країн;
- Процедури інспекції та контролю виконання СФЗ не повинні суперечити принципам СФЗ Угоди. [12]

Отже, вступ до СОТ для України відзначається визнанням світом конкурентоспроможності українського сектору економіки. Однак нові умови торгівлі передбачають боротьбу за ринки збуту, за нові технології, за стандартизацію та якість продукції в умовах жорсткої конкуренції. Можливості підприємств захищати свої інтереси на зовнішніх ринках і протистояти недобросовісній конкуренції з боку імпортерів на внутрішньому ринку значно зросли.

Однією з основних проблем, пов'язаних із членством України в СОТ, є необхідність проведення структурних реформ в українській економіці з метою покращення ефективності промислового та сільськогосподарського секторів. Це передбачає оперативне перетворення як внутрішніх, так і зовнішніх стимулів у економічних відносинах та впровадження передових технологій.

Дуже важливо, щоб ці реформи проводилися за умови виконання всіх зобов'язань, які були узяті в рамках переговорного процесу з вступу до СОТ. Ці зобов'язання стали невід'ємною частиною єдиної зовнішньоекономічної політики країни відповідно до Закону України "Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі".

2.3 Аналіз вирішення торговельних спорів України в СОТ

Особливість процедури вирішення торговельних суперечок в СОТ полягає у тому, що перед переходом до офіційного вирішення конфлікту сторони повинні провести консультації. Це дозволяє вирішити проблеми ще на цій стадії, економлячи значні фінансові та людські ресурси, які можуть бути витрачені на тривалий процес вирішення спорів.

У випадку невдачі консультацій і відсутності компромісу сторони переходять до механізму вирішення суперечок, передбаченого стандартами і правилами СОТ.

Особливо важливим на сучасному етапі є те, що для кожного етапу вирішення суперечки встановлені чіткі терміни. Це надає орієнтири учасникам конфлікту та запобігає його надто довгому витягуванню.

До основних етапів вирішення суперечок у рамках СОТ належать (рис. 2.11):

1. Консультації – носять конфіденційний характер, зазвичай тривають до двох місяців. Протягом процесу консультацій сторони можуть користуватися так званими «добрими послугами» – допомогою будь-якої держави чи міжнародної організації у встановленні контакту та початку вирішення суперечок між сторонами і досягнення компромісу. Крім того, за згодою сторін на етапі консультацій до суперечки можуть приєднатися інші країни – члени СОТ в якості спостерігачів. Якщо компромісу досягти не вдається, країна – ініціатор суперечки може вимагати створення третейської групи.

2. Створення третейської групи – відбувається на засіданні Органу з вирішення суперечок СОТ, якщо тільки не досягнуто «негативного консенсусу» (всі країни проголосують проти). Країна, проти якої ведеться суперечка, може заблокувати створення третейської групи лише один раз. Якщо сторона, яка ініціювала суперечку, наполягатиме далі, третейська група буде створена.

3. Визначення повноважень третейської групи – визначення кола питань, які вирішуватиме третейська група, виносячи рішення по суті проблеми. Члени третейської групи обираються сторонами таким чином, щоб забезпечити незалежність при вирішенні суперечки, з індикативного списку урядових і

неурядових осіб, які мають відповідну кваліфікацію у сфері міжнародного торгового права. Третейська група складається, як правило, з трьох осіб. Якщо сторони суперечки не можуть визначити склад третейської групи, це робить Генеральний директор СОТ. Члени третейської групи проводять розгляд, виходячи винятково з положень, зазначених ініціатором суперечки в його позові. Таким чином, коло питань, які розглядаються третейською групою, визначається стороною, яка вирішала розпочати суперечку, тому для неї важливо представити на розгляд детально розроблену скаргу з описанням всіх порушених правил і норм СОТ. Якщо сторона, проти якої ведеться суперечка, порушила норми СОТ, не вказані у скарзі ініціатора суперечки, вона буде виправдана третейською групою.

4. Розслідування третейської групи – в процесі проведення своєї роботи третейська група повинна забезпечувати високу якість та оперативність своїх доповідей щодо суті вирішуваної суперечки. В процесі виконання своїх обов'язків третейська група може зіштовхуватися з питаннями, які не мають прямого відношення до торгової політики і вимагають низки технічних знань. В такому випадку вона запрошує визнаних експертів у відповідній сфері для одержання додаткової інформації та проведення технічних консультацій.

5. Попередній розгляд – передбачає формування описової частини проекту доповіді третейської групи, який міститиме факти, аргументи, а також надані у письмовому вигляді зауваження сторін суперечки. Крім надання письмових зауважень, відбуваються публічні слухання, в яких беруть участь сторони конфлікту, треті сторони також можуть виражати свою позицію. Брати до уваги докази третьої сторони чи ні – визначає третейська група.

6. Представлення попереднього звіту – містить не лише описові розділи, але й висновки та зауваження третейської групи. За правилами, ця стадія настає не пізніше ніж через 6 місяців після створення третейської групи. На практиці цього терміну часто не дотримуються через складність і комплексність питань, що виносяться на розгляд.

7. Представлення остаточної версії звіту – звіт третейської групи проходить процедуру затвердження на засіданні Органу з вирішення суперечок

СОТ. Якщо сторона, що прогала суперечку, подає апеляцію, звіт затверджується після її розгляду.

8. Прийняття Органом по вирішенню суперечок СОТ звіту третейської групи – звіт третейської групи заслуховується і схвалюється на засіданні. В разі подання апеляції, вона триває впродовж двох місяців з можливістю продовження процедури ще на місяць. За її підсумками Органом по вирішенню суперечок СОТ схвалює доповідь Апеляційного органу.

9. Впровадження рекомендацій Органу з вирішення суперечок СОТ стороною, яка прогала суперечку, – впродовж 30 днів сторона, що прогала суперечку, зобов'язана надати інформацію про те, яким чином вона збирається виконати відповідні рекомендації. Важливим аспектом функціонування СОТ в даному випадку є обов'язковість виконання рішення Органу з вирішення суперечок стороною, що прогала. Хоча СОТ не має механізмів змушувати держави виконувати рішення Органу з вирішення суперечок, правилами передбачено право сторони, яка виграла суперечку, скасовувати режим найбільшого сприяння та підвищувати торговельні бар'єри проти країни, яка прогала, якщо вона не збирається виконувати розпорядження Органу з вирішення суперечок.

10. Компенсації – якщо країна, що прогала суперечку, не має можливості виконати рекомендації Органу з вирішення спорів у встановлені строки, вона може розпочати переговори з протилежною стороною суперечки щодо надання взаємно прийнятної компенсації. Така компенсація не носить грошового вираження, а пов'язана з наданням додаткових преференцій у торгівлі.

11. Відшкодування – якщо сторони не можуть домовитися з приводу компенсації, потерпіла сторона звертається до Органу з вирішення суперечок СОТ з проханням дати дозвіл на призупинення торговельних преференцій по відношенню до сторони, яка порушила норми СОТ. Перевага в даному випадку надається призупиненню в тих сферах, які були предметом суперечки.

12. Перехресне відшкодування – якщо торгівля носить явно односторонній характер і призупинення торговельних преференцій в тому секторі, який був предметом суперечки, не дає жодних переваг для потерпілої сторони,

призупинення торговельних преференцій відбувається за іншими секторами торгівлі чи угодами СОТ. [13]

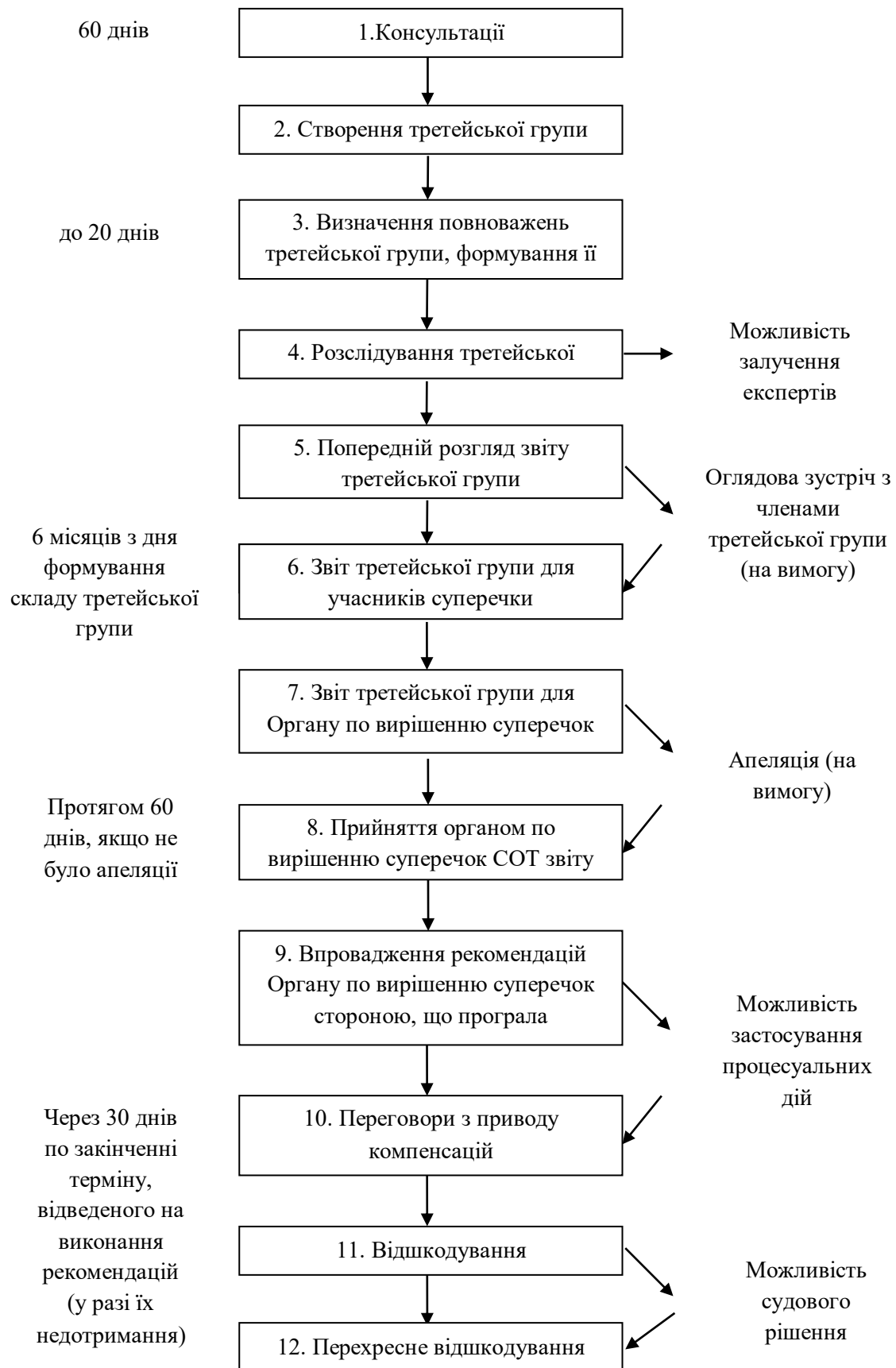

Рис. 2.11. Етапи процедури урегулювання суперечок в СОТ

*Побудовано автором

Головна мета механізму вирішення спорів у СОТ полягає в регулюванні розбіжностей за допомогою консультацій, процедур примирення і посередництва, а також із використанням останнього мирного способу вирішення спорів – виконання рекомендацій. [14]

До країн, що активно застосовують механізми вирішення спорів у СОТ, відносяться США, ЄС, Канада, Бразилія, Мексика, Китай, Індія та ін. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Країни світу, що брали найбільшу участь в торговельних суперечках СОТ в період 1995–2012 рр.

Країни-ініціатори суперечок	Кількість суперечок	Країни, проти яких ініційовано суперечки	Кількість суперечок
США	105	США	119
ЄС	87	ЄС	73
Канада	33	Китай	30
Бразилія	26	Індія	22
Мексика	23	Аргентина	22
Індія	21	Канада	17
Аргентина	18	Японія	15
Японія	17	Бразилія	14
Південна Корея	15	Мексика	14
Таїланд	13	Південна Корея	14

*Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Механізм вирішення суперечок СОТ залишається однією з фундаментальних основ багатосторонньої торговельної системи, і зростаюче число суперечок підтверджує значущість цього механізму для членів організації. Однак ускладнення сучасної практики торговельно-економічного співробітництва і відповідне ускладнення у зв'язку з цим суперечок щодо нього вимагають вдосконалення процедури урегулювання суперечок в СОТ. Для країн, що розвиваються, найбільший інтерес представляють ті пропозиції, які спрямовані на спрощення доступу до механізму вирішення суперечок та на забезпечення ефективного виконання рішень. Дві третини членів СОТ так чи інакше брали участь у торговельних суперечках, і, отже, необхідно спростити доступ, щоб і третина, яка залишилася (в основному невеличкі країни), могла безперешкодно скористатися цим інструментом. [9]

Перегляд термінів, у свою чергу, спрямований на досягнення двох цілей: продовження деяких строків на користь країн і скорочення затримок на

окремих етапах судового процесу. Інші пропозиції, наприклад, щодо створення списку кандидатів для прискореного формування групи експертів, також можуть внести свій внесок у скорочення термінів. Слід пам'ятати, що тривалі терміни ведуть до більших витрат, і не тільки судових, а й тих, які виникають в галузі, яка страждає від неправомірних дій, проти яких виступає позивач.[13]

Починаючи з 2008 року, Україна стала членом СОТ. Крім того, Україна ратифікувала декілька регіональних та двосторонніх торговельних угод, які позначені на карті червоним кольором:

Рис. 2.12. Країни, з якими Україна підписала міжнародні торговельні угоди

*Джерело: СОТ (станом на кінець квітня 2015)

Україна взяла участь у розгляді ряду суперечок в СОТ. Станом на березень 2016 року Україна подала 4 запити на проведення консультацій і була відповідачем у 3 справах. Також, Україна приєдналася до розгляду 13 суперечок як третя сторона.[15]

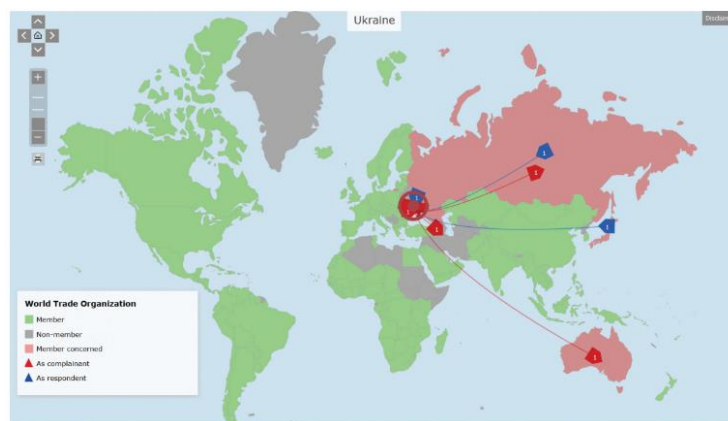

Рис. 2.13. Суперечки СОТ за участі України

*Джерело: СОТ (станом на березень 2016 року)

Україна порушила захисне (спеціальне) розслідування щодо імпорту пасажирських автомобілів в липні 2011 року. Повідомлення про застосування заходів було опубліковано в березні 2013 року; заходи, що були запроваджені, мали діяти протягом 3-х років. Японія звернулася з запитом щодо проведення консультацій про заходи в жовтні 2013 року. Оскільки не було досягнуто взаємоузгодженого рішення, вимагалось створити групу експертів. Така група експертів була створена в березні 2014 року. Експерти групи експертів, досвідчені торговельні експерти із США, Бразилії та Тайваню, були призначені в червні. У березні 2015 року через 9 місяців вони підготували фінальний звіт для сторін. [15]

Звіт групи експертів у справі Спеціальні заходи щодо окремих видів легкових автомобілів (DS 468) був опублікований 26 червня 2015 року. Група експертів вирішила, що прийняте за результатами розслідування рішення про застосування спеціальних заходів щодо легкових автомобілів, не відповідає положенням Угоди СОТ про захисні заходи та ГАТТ 1994. Україна порушила захисне (спеціальне) розслідування щодо імпорту пасажирських автомобілів в липні 2011 року. Повідомлення про застосування заходів було опубліковано в березні 2013 року; заходи, що були запроваджені, мали діяти протягом 3-х років. Японія звернулася з запитом щодо проведення консультацій про заходи в жовтні 2013 року. Оскільки не було досягнуто взаємоузгодженого рішення, вимагалось створити групу експертів. Така група експертів була створена в березні 2014 року. Експерти групи експертів, досвідчені торговельні експерти із США, Бразилії та Тайваню, були призначені в червні. У березні 2015 року через 9 місяців вони підготували фінальний звіт для сторін. Оскільки Україна не оскаржувалась оприлюднені висновки, у серпні 2015 року вони були затверджені ОВС. До 30 вересня застосовані захисні заходи були скасовані, що означало остаточне завершення процедури врегулювання суперечки.[15]

Другою суперечкою, в якій Україна взяла участь як сторона, є Австралія — Заходи, що стосуються торгових марок та вимог щодо типової упаковки тютюнових виробів. У травні 2015 року Україна подала запит про тимчасове припинення роботи групи експертів з метою вироблення взаємно прийнятного

рішення. Такі випадки, коли суперечки закінчуються припиненням процедури розгляду, не рідкість. [15]

Окрім цього, у жовтні 2015 року Україна розпочала суперечку з російською федерацією у відповідь на введені обмеження щодо експорту та експлуатації залізничного рухомого складу, стрілочних переводів, іншого залізничного обладнання походженням з України. У результаті такого обмеження, експорт українських залізничних товарів скоротився з більш ніж 1.7 млрд. дол. США у 2013 році, до близько 100 млн. дол. США протягом 2015 року, що завдало значної шкоди економіці України. Україна також є відповідачем суперечці Україна — Антидемпінгові заходи щодо нітрату амонію. Попри те, що взаємоприйнятне врегулювання суперечки на етапі консультацій не відбулося, МЕРТ активно виступає на підтримку такого антидемпінгового заходу. Водночас, Україна приймає участь у ряді суперечок як третя сторона, надає свою позицію у справах, які можуть мати безпосередній або опосередкований вплив на її інтереси, наприклад, суперечки щодо застосування інструментів торговельного захисту, а також різноманітних заходів, що використовуються російською федерацією, тощо. У наступній таблиці 2.4 надається короткий опис останніх справ за участі України як позивача або відповідача:[15]

Підсумовуючи, Україна останнім часом активно використовує механізм вирішення торгових суперечок СОТ для захисту власних інтересів. Україна рішуче виступає проти заходів, які порушують положення угод СОТ, коли завдається шкоди торговельним інтересам України. Країна також має намір продовжувати захищати свої права від порушень з боку основних торгових партнерів. Однак у спорах щодо легкових автомобілів заходи, вжиті Україною, мають відповідати її міжнародним зобов'язанням і можуть бути оскаржені будь-яким членом СОТ.

Також, Україна може використати механізми врегулювання суперечок угод, стороною яких вона не є. Уряд України або українські компанії можуть в окремих випадках, звертатися із запитом щодо розгляду торговельних суперечок до Суду Європейського Союзу. Користуючись цим правом,

українська компанія Інтерпайп оскаржила деякі Регламенти ЄС, якими накладаються антидемпінгові заходи на імпорт безшовних труб. Окрім правових інструментів врегулювання торговельних відносин, Україна є стороною Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами, відповідно до якої було засновано Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів.[15]

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СОТ

3.1 Вплив російсько-української війни на міжнародну торгівлю та модернізацію системи СОТ

Вплив російсько-української війни на міжнародну торгівлю та модернізацію системи СОТ відзначається як невід’ємна частина сучасної глобальної динаміки. Конфлікт, що триває в Україні, не лише призвів до людських трагедій та економічних втрат у регіоні, а й породив значний вплив на міжнародну торгівлю та функціонування Світової організації торгівлі. Спричинивши дефіцит товарів та розлад у поставках, цей конфлікт вимагає уваги до того, як система міжнародної торгівлі пристосовується до викликів сучасності. В цьому контексті, важливо розглянути, як війна в Україні впливає на торговельні процеси та на які способи модернізації системи СОТ цей вплив відображається.

У лютому 2022 року раптове та незаконне вторгнення росії в Україну не лише спричинило геополітичну та гуманітарну кризу, але й створило найбільший ризик для економічного відновлення в усьому світі, особливо в Європі. Збройний конфлікт і санкції Заходу проти росії продовжили перебої в ланцюгах поставок, які панували після спалаху COVID-19, і знову поставили глобальну логістику на випробування. Крім того, війна має певні наслідки, які тісно пов’язані з поточною трансформацією глобальної економіки в напрямку цифровізації та сталого розвитку.

Наслідки російсько-української війни в усьому світі стримують економічне зростання та посилюють інфляційний тиск. Крім того, зміна клімату або навіть позитивні зміни та процеси, які, здається, важко розпочати у сфері громадського здоров’я відсувається на другий план, і найсерйозніші наслідки можуть спіткати найбідніші регіони по всьому світу. Це оглядове дослідження звертає увагу на той факт, що хоча росія та Україна разом становлять відносно невелику частину світової економіки, обидві країни є важливими гравцями на

деяких ринках. До них відносяться вуглеводні, металеві, сільськогосподарська сировина та основні продукти харчування.

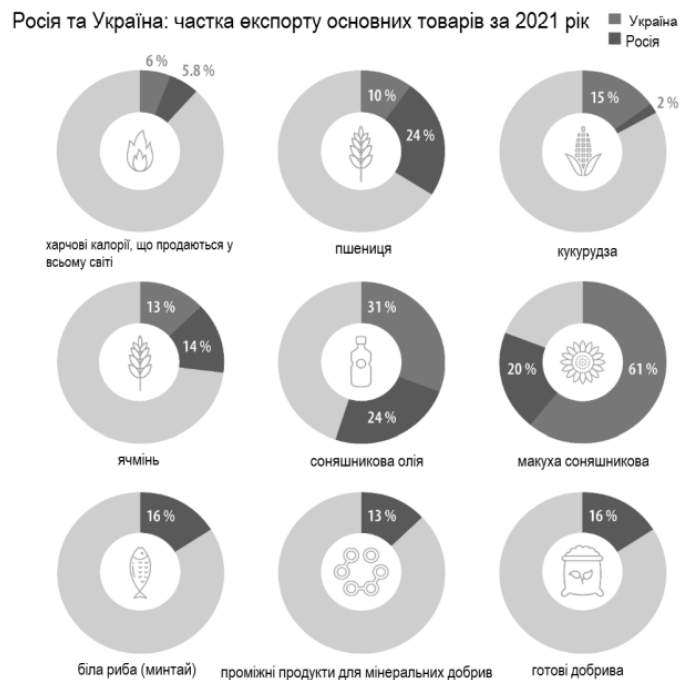

Рис. 3.1. Глобальний експорт основних товарів: частки росії та України (2021 р.)

*Джерело даних: ПСО ООН (березень-квітень 2022 року); Контролер Інформаційної системи аграрного ринку (AMIS Market monitor).

Наприклад, на росію та Україну разом припадає майже третина світового експорту пшениці (див. рис. 3.1). Це додатково збільшує ризики управління конфліктами та має глобальні побічні ефекти, навіть у короткостроковій перспективі. Країни змогли захистити себе від епідемії коронавірусу та рецесії, що послідувала за нею, збільшивши свої центральні витрати. Таким чином, рівень державного боргу зріс у всьому світі. Тепер, коли центральні банки знову підвищують процентні ставки, витрати на управління державним боргом також зростають, що є особливо складним для країн, що розвиваються, чий борг деномінований у зміцненні долара США.

Можна виділити три супутні чинники, що виникли внаслідок військової агресії Росії, надалі матимуть негативний вплив на світове постачання продовольства:

1. значне скорочення експорту та виробництва товарів першої необхідності з країн, що воюють, переважно з України;

2. глобальний стрибок цін на продовольчі товари та ресурси, необхідні для виробництва сільськогосподарської продукції (добрива та енергія);

3. міжнародні реакції на вищевказані чинники, які можуть або посилити наслідки кризи (переважно за допомогою неузгоджених протекціоністських чи спекулятивних заходів), або пом'якшити їх (з урахуванням уроків, отриманих із продовольчої кризи 2007-2008 років).

Масштаби впливу війни на глобальне постачання продовольства та гострота подальшої продовольчої кризи значною мірою залежатимуть від тривалості самого конфлікту та розвитку кожного зі згаданих вище чинників, які, хоча вони взаємопов'язані, можна усунути окремо за допомогою конкретних політичних заходів, що призведе до різних сценаріїв розвитку подій.[19]

Політичні діячі та багато гравців у приватному секторі, які ледве оговтавшись від наслідків епідемії, навряд чи готові впоратися з черговим великим економічним шоком. Конфлікт між росією та Україною розпалює інфляцію. Відповідно до поточного аналізу, глобальна інфляція може становити в середньому від 4,5% до 7,7% в 2023 році та від 2,9% до 4,3% у 2024 році, залежно від розвитку кризи. З іншого боку, зміна позиції центральних банків, особливо ФРС, щодо управління зростаючим інфляційним тиском може спричинити нестабільність на фінансових ринках.

Щоб зосередити увагу на спаді інфляції, і запобігти зникненню інфляційних очікувань, необхідно вжити особливих заходів щодо усунення пристосування, одночасно запобігаючи невпорядкованому посиленню грошово-кредитних умов, що може взаємодіяти з фінансовою вразливістю та гальмувати зростання. Вхідні дані про інфляцію свідчать про більш вирішальний характер посилення грошово-кредитної політики є важливим у багатьох країнах. Після зростання на початку року через занепокоєння щодо перспектив інфляції номінальна дохідність облігацій розвинутих країн ще більше зросла після вторгнення, на тлі підвищеної нестабільності відсоткових ставок.

Багато країн зазнають серйозних економічних наслідків, через російське вторгнення в Україну, оскільки Україна та росія є основними експортерами сільськогосподарської продукції та викопного палива, а перебої з поставками цих товарів і пов'язані з цим стрибки цін уже відчуються в усьому світі. Оскільки Чорноморський регіон є великим експортером добрив, дефіцит і підвищення цін можуть призвести до зниження врожайності в багатьох регіонах. Це, у свою чергу, може призвести до того, що ціни на продукти харчування досягнуть нових максимумів.

Шок пропозиції на агропромисловому ринку був спричинений серйозним зривом експорту зерна з України, яке переважно транспортувалося морським шляхом (95 %). Закриття Азовського моря для комерційних суден і подальша військова блокада чорноморських портів призвели до майже повної зупинки українського експорту з березня до середини серпня 2022 року. Ініціативи щодо пошуку альтернативних сухопутних експортних коридорів відіграли важливу роль в організації вивезення частини цих товарів за межі території України та звільнення потужностей для зберігання нового врожаю, зокрема до зняття блокади в серпні 2022 року (див. «Сприяння торгівлі — шляхи солідарності ЄС» нижче). Однак структурні логістичні виклики є очевидними, і загальний обсяг товарів, що експортуються сухопутним транспортом (від 1,5 до 3 тонн на місяць), ніколи не досягне обсягу, що транспортується морським шляхом (5 млн тонн на місяць). Транспортні витрати також є значно вищими. Крім того, у березні 2022 року Україна заборонила експорт низки харчових продуктів (жито, ячмінь, гречка, пшоно, цукор, сіль і м'ясо) до кінця 2022 року. Що стосується виробництва, то за прогнозами ПСО ООН, від 20 % до 30 % українських земель, зазвичай призначених для вирощування зернових, кукурудзи та соняшника, не дадуть урожаю наступного року. Прем'єр міністр України підтвердив, що врожай зернових в Україні у 2022 році буде на 20 % меншим, ніж у 2021 році. Начебто навмисне знищення інфраструктури та сільськогосподарських угідь російською армією все більше загрожує майбутнім врожаям в Україні. [19]

Сама росія ввела кілька обмежень, включаючи заборону на експорт пшениці та інших харчових продуктів за межі Євразійського економічного союзу, а також заборону на експорт електроніки, запчастин для автомобілів і транспортного обладнання. Кілька країн, що розвиваються, значною мірою залежать від імпорту пшениці з росії та України. Такий імпорт становить значну частку внутрішнього споживання в країнах усіх регіонів. Залежність від інших зернових також відносно висока в багатьох країнах, але нижча, ніж у випадку пшениці.

Європа несе більший ризик, ніж інші регіони, через її близькість та залежність від росії в енергетичних потребах і незначну схильність деяких банків та інших фінансових установ до російських фінансових активів і ринків. Прямий вплив банків на росію відносно невеликий, якщо не брати до уваги деякі несистемні європейські банки (рис. 3.2).

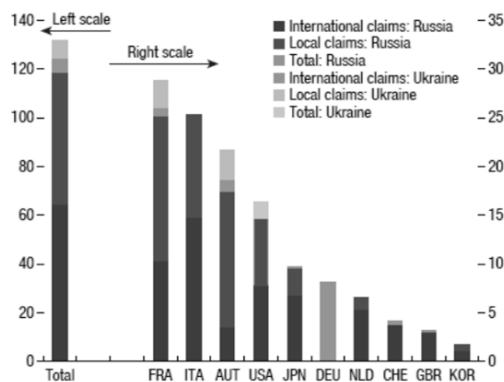

Рис. 3.2. Валові вимоги іноземних банків до росії та України (млрд. дол. США)

*Джерело: Консолідована банківська статистика Банку міжнародних розрахунків; та МВФ (2022)

Ринки, що розвиваються, і передові ринки стикаються з жорсткішими фінансовими умовами та збільшеними ризиками впливу капіталу. З початком війни в Україні доходи з грошових ринків країн зі зростаючими економіками зросли із швидкістю, подібною до раніше відзначених епізодів напруги на таких ринках, але потім трохи зменшилися наприкінці березня (див. рис. 3.3).

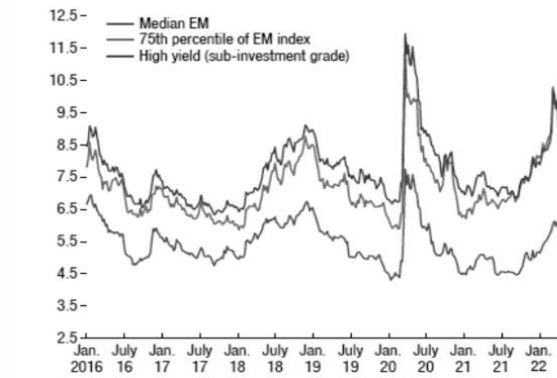

Рис 3.3. Прибутковість твердої валюти на ринках, що розвиваються, %

*Джерело: Bloomberg Finance L.P.; та МВФ (2022)

Кількість емітентів, що торгують на рівні дистресу, стрімко зросла практично до 25% від усіх емітентів (див. рис. 3.4), перевищивши рівень, встановлений на піку пандемії.

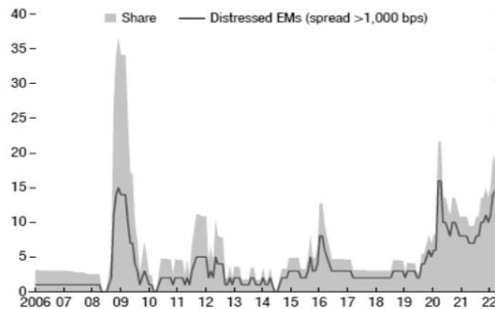

Рис. 3.4. Проблемні емітенти суверенної твердої валюти

*Джерело: JPMorgan Chase and Co.; та МВФ (2022)

Більш жорсткі зовнішні фінансові умови на фоні нормалізації грошової політики США та зростаючої геополітичної невизначеності, ймовірно, збільшать ризики негативних змін для потоків портфельних інвестицій (див. рис. 3.5).

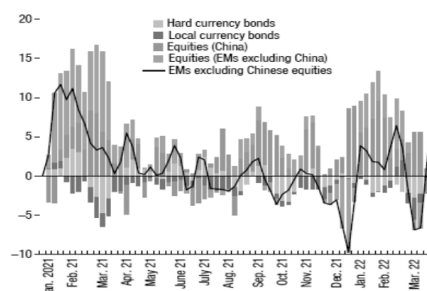

Рис. 3.5. Поток коштів на ринки, що розвиваються (млрд. дол. США)

*Джерело: EPFR; та МВФ (2022)

Внаслідок війни в Україні відбудуться шоки пропозиції та цін на товари з широкомасштабними довгостроковими наслідками. Виробництво, споживання та торгівля товарами змінюватимуться, оскільки країни рухатимуться до більшої самозабезпеченості, створюючи можливості для нових постачальників. Війна призводить до подорожчання торгових моделей і значного відволікання в торгівлі енергоносіями, а перспективи товарних ринків сильно залежать від тривалості війни та збоїв, які вона спричиняє в ланцюгах постачання. Війна в Україні викличе масштабний негативний подвійний шок у глобальній економіці. За словами експертів МВФ, санкції проти росії матимуть драматичний довгостроковий вплив на ціни, починаючи з енергоносіїв, а потім поширюючись на всю економіку.

Сектори з довгими глобальними виробничо-постачальними ланцюгами та високою залежністю від поставок енергії та металу зіткнуться з найсильнішими перешкодами.

Східна Європа відчує зростання витрат на фінансування великої хвилі біженців. ООН свідчить про те, що більше ніж 3 мільйонів людей, нещодавно втекли з України. Також ООН заявили, що зараз це найшвидше зростаюча криза біженців у Європі з часів Другої світової війни.[16]

У нинішній воєнній ситуації всі центральні банки повинні діяти рішуче, щоб зупинити інфляційний тиск, який не закріпився, і уникнути зниження інфляційних очікувань. Дуже важливо, щоб центральні банки в розвинутих економіках надавали чіткі вказівки щодо процесу нормалізації, залишаючись залежними від даних умови. Багато центральних банків вже значно посилили свою політику. Подальше підвищення ставок або нормалізація політики з посиленням на інші заходи, вжиті під час пандемії (наприклад, купівля активів), має продовжуватися, відповідно до інфляції в країні та економічних перспектив, щоб закріпити інфляційні очікування та зберегти довіру до політики.

Довгостроковий вплив війни в Україні на глобалізацію залежатиме від того, як урядова політика, торговельні та інвестиційні рішення компаній пристосуються до світу вищих геополітичних ризиків. Як обговорювалося вище

в аналізі, війна безпосередньо впливає на компанії, що працюють в росії та Україні, а також на фірми, які покладаються на постачальників з цих ринків. Але шок, викликаний війною, виходить далеко за межі цих двох країн, оскільки геополітичні ризики зросли в усьому світі. Глобальний індекс геополітичних ризиків зріс більш ніж удвічі з початку року, досягнувши рівня, якого не було з початку війни в Іраку в березні 2003 року. Минулий досвід показує значні зміни геополітичних ризиків у кількох економіках, які є більш інтегрованими, ніж росія та Україна у світовій торгівлі та глобальних ланцюгах створення вартості, включаючи Китай, Фінляндію, Швецію, Тайвань, Китай, серед інших, вказуючи на зміну уявлень про ризики майбутніх конфліктів і санкцій. Те, як політика урядів і торговельні та інвестиційні рішення компаній пристосуються до цих ширших геополітичних ризиків, зрештою визначить довгостроковий вплив війни на глобалізацію. Майбутня робота має бути спрямована на розширення аналізу, щоб охопити інші канали, через які війна впливає на інші країни, такі як фінансові санкції, зміни в туризмі, грошові перекази та приплив біженців.

Поєднання високих цін на продукти харчування та паливо, нестабільна політична ситуація у регіоні та фінансові витрати на біженців значно позбавлять домогосподарства в країнах, що розвиваються, їх реальних доходів і обмежать економічний розвиток. Навіть без хаотичних коливань на фінансових ринках, країни, що розвиваються, стикатимуться з серйозними обмеженнями для зростання та розвитку. Війна в Україні напряду вплине на ситуацію в Африканському регіоні і може викликати голод. Таким чином, конфлікт між росією та Україною має суттєві наслідки для міжнародної торгівлі та розвитку країн та регіонів світу.

3.2 Переваги та виклики для України від членства в СОТ

Світовий досвід підтверджує, що в сучасному глобалізованому економічному просторі держави не можуть існувати в ізоляції та досягати сталого економічного розвитку без участі і ефективного використання переваг міжнародних торговельних відносин. Оскільки вигоди міжнародної економічної інтеграції очевидні, одним з показників рівня розвитку зовнішньої

торгівлі будь-якої держави є її членство у Світовій організації торгівлі (СОТ) – єдиному інституті, де встановлено міжнародні правила торгівлі між країнами та створено умови для передбачуваності зовнішньої торговельної політики.

Без вступу до Світової організації торгівлі (СОТ), Україна б не мала можливості розпочати переговори про зону вільної торгівлі (ЗВТ) із Європейським союзом та іншими міжнародними організаціями. Приєднання до СОТ є важливим кроком для інтеграції до ЄС, оскільки сучасний світовий ринок вимагає зосередження на торговельно-економічних відносинах. Для європейських партнерів України, членство в СОТ визначає відповідність української економіки міжнародним стандартам у сфері бізнесу, торгівлі та інвестицій. Це є, так би мовити, важливим фільтром, який демонструє готовність України підтримувати ділові відносини з європейськими партнерами відповідно до прийнятих міжнародних норм і правил.[17]

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Міжнародний торговельний режим, який утвердився з утворенням Світової організації торгівлі (СОТ), існує вже більше 60 років. За цей час було проведено вісім основних раундів торговельних переговорів. На сьогоднішній день торговельні бар'єри набагато нижчі, ніж будь-коли раніше в історії торгівлі, і вони продовжують зменшуватися на користь всіх учасників.

Переговори щодо реформування торгівлі сільськогосподарською продукцією є складною задачею. Країни-члени СОТ активно ведуть переговори з метою подальшого удосконалення торговельних відносин у сфері сільського господарства, зокрема стосовно зменшення субсидій та торговельних бар'єрів, які є серйозними перешкодами.

Глобальна система СОТ працює над зниженням торговельних бар'єрів шляхом переговорів та застосовує принцип недискримінації. Це призводить до зниження витрат на виробництво, оскільки імпорتنі товари стають доступнішими, що в свою чергу призводить до зниження цін на кінцеві товари та послуги, розширює вибір споживачів і в кінцевому підсумку сприяє зниженню рівня життєвих витрат. Приклади США та ЄС демонструють, що лібералізація торгівлі може позитивно впливати на річний дохід. Наприклад, в

США збільшення річного доходу на 1 трлн доларів, або на 9 тисяч доларів на одну сім'ю. У свою чергу, ЄС стверджує, що розширення асортименту товарів та послуг, доступних для споживачів, додає ще близько 600 євро до економічної вигоди від нижчих цін.

Протекціонізм у харчовій галузі призводить до штучного підвищення цін на продукти. Коли уряд застосовує заходи для захисту сільського господарства, це часто веде до завищення цін на харчові товари. Україна також відчула вплив протекціонізму у сільському господарстві, наприклад, застосування квот на експорт зерна в період 2006-2009 років призвело до майже подвоєння цін на зерно в середині країни, з 600 до 1400 гривень за тонну.

Членство в СОТ надає українським споживачам доступ до ширшого асортименту імпортованих товарів та послуг. Це стосується не лише одягу, електроніки та інших споживчих товарів, але й таких важливих сфер, як медицина, освіта та телекомунікації. Зростання конкуренції на внутрішньому ринку стимулює виробників та імпортерів до покращення якості продукції та послуг. Це призводить до того, що українці мають доступ до більш якісних товарів за доступними цінами.

Членство в СОТ сприяє передачі технологій та ноу-хау, що стимулює інновації та розвиток нових галузей економіки. Це призводить до створення нових робочих місць та підвищення загального добробуту. Зростання конкуренції на внутрішньому ринку змушує компанії знижувати ціни на свою продукцію, щоб залишатися конкурентоспроможними. Це вигідно для українських споживачів, які отримують доступ до більш доступних товарів та послуг

ВРЕГУЛЮВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ СУПЕРЕЧОК, ВИКОРИСТОВУЮЧИ МЕХАНІЗМИ СОТ

Членство України в Світовій організації торгівлі (СОТ) відкриває доступ до ефективних механізмів врегулювання торговельних суперечок. Це суттєво зміцнює позиції України на міжнародній арені та забезпечує стабільність у зовнішньоекономічних відносинах.

Збільшення обсягів торгівлі сприяє зростанню можливостей для виникнення торговельних суперечок. Після Другої світової війни глобальна спільнота торговельних націй провела переговори, щоб встановити правила торгівлі, які на сьогоднішній день є частиною компетенції Світової організації торгівлі (СОТ). Вирішення непорозумінь шляхом консультацій та узгоджень щодо правил відіграє ключову роль у зниженні напруги в торговельних конфліктах.

Правила СОТ, серед іншого, передбачають зобов'язання для країн-членів вирішувати свої суперечки в рамках організації та утримуватися від введення односторонніх заходів. Це є основним аспектом багатосторонньої торговельної системи та важливим внеском СОТ у стабільність глобальної економіки.

Україна почала використовувати механізм врегулювання торговельних суперечок СОТ у 2010 році, реагуючи на дискримінаційні дії торговельних партнерів. Крім того, Україна активно бере участь у розв'язанні суперечок як третя сторона, оскільки має значний інтерес у питаннях торгівлі та регулярно висловлює свої погляди на системні торговельні питання.

СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Згідно з Марракеською угодою про заснування СОТ, вищий рівень життя, повна зайнятість та сталий розвиток – завдання діяльності урядів країн – членів СОТ. Один із способів досягнення поставлених цілей – «суттєве зниження тарифів та інших торговельних бар'єрів». [18]

На сьогоднішній день торгівля визнається як ключовий елемент у формуванні робочих місць, забезпеченні економічного зростання та загальному розвитку суспільства. Процес лібералізації торгівлі, який відбувається за правилами Світової організації торгівлі (СОТ), враховує особливості кожної країни. Наприклад, деякі країни, які мають розвинену правову систему та інфраструктуру, є краще підготовленими до відкриття своїх ринків порівняно з країнами, що розвиваються.

Загалом, розвиненим країнам легше відкрити доступ до власних ринків, і це відображається у нижчих середніх тарифах ввізного мита, особливо на промислові товари, порівняно з країнами, які розвиваються, хоча такі ситуації

не завжди спостерігаються. Країни з відкритою економікою зазвичай розвиваються швидше та стабільніше, що сприяє створенню нових робочих місць та підвищенню ефективності та продуктивності.

Торгівля також може стимулювати підвищення ефективності та продуктивності, оскільки компанії отримують доступ до ширшого асортименту високоякісних ресурсів, технологій та ноу-хау, що не було б доступно в умовах закритої економіки. Доступ до інновацій та якісних матеріалів може сприяти розвитку новаторських ідей та кращому використанню потенціалу на робочому місці.

Конкуренція на ринку праці може виступати сильним імпульсом для компаній, які розвивають нові способи покращення виробництва та зниження витрат на продукцію. Залучення нових ідей з інших країн може підвищити продуктивність підприємств, а також розширити їхні можливості на зовнішніх ринках. Проте, слід мати на увазі, що підвищення продуктивності часто супроводжується втратою робочих місць в окремих секторах економіки.

Для України, яка має значну частку експорту у ВВП, приєднання до СОТ у 2008 році стало ключовим фактором подальшого економічного зростання. Це відбулося завдяки встановленню чітких правил гри на світовому ринку відповідно до стандартів СОТ та лібералізації зовнішньоторговельних відносин з понад 160 країнами-членами СОТ, які наразі об'єднують понад 95% світової торгівлі.

Вступ України до СОТ відбувся у період світової фінансово-економічної кризи, що спричинило певні труднощі у її економіці. Проте, серед чинників, які позитивно вплинули на динаміку експорту в період з 2010 по 2014 роки, можна відзначити зняття дискримінаційних обмежень щодо українських товарів та скасування квот на експорт металопродукції до ЄС, що стало можливим завдяки членству України в СОТ.

Рис. 3.6. Динаміка ВВП України, 2008-2013 рр.

*Джерело: МінФін

З моменту вступу до СОТ, Україна отримала розширені можливості щодо використання інструментів торговельного захисту, захисних заходів у зв'язку з платіжним балансом, а також певних нетарифних заходів та механізмів вирішення спорів. Членство в СОТ дозволило Україні розпочати переговори щодо укладання угод про вільну торгівлю з основними та потенційними торговельними партнерами, такими як Європейський Союз, Європейська асоціація вільної торгівлі (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія), Чорногорія, Канада, Туреччина, Сінгапур та інші країни. Загалом, членство України в СОТ є суттєвим позитивним фактором у торговельній політиці країни, сприяючи успішній інтеграції в європейські та світові економічні відносини та розширенню можливостей використання експортного потенціалу. Крім того, членство в СОТ значно підсилює можливість впливати на формування новітніх правил торгівлі на світовому рівні.

ПОКРАЩЕННЯ УМОВ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Торгівля між країнами допомагає оптимізувати розподіл праці та ефективно використовувати ресурси для виробництва. Однак міжнародна торговельна система СОТ пропонує більше, ніж просто це. Вона сприяє підвищенню продуктивності та зменшенню витрат завдяки ключовим принципам, на яких ґрунтується її діяльність. Один з таких принципів - недискримінація, але є й інші, такі як прозорість (чітка інформація про політику та правила), передбачуваність (впевненість у торговельних умовах), та

спрощення процедур торгівлі (стандартизація митних процедур, усунення бюрократії та інші заходи для полегшення торгівлі).

Приєднання України до Угоди СОТ про державні закупівлі відкрило можливості для українських підприємців отримувати доступ до державних тендерів за кордоном. Ринок державних закупівель країн-членів СОТ оцінюється на 1,7 трлн доларів.

Українські компанії матимуть доступ до міжнародних ринків та зможуть ефективніше конкурувати на них. За допомогою членства в СОТ, Україна зобов'язується дотримуватися міжнародних стандартів та правил, що сприяє створенню прозорих та передбачуваних умов для бізнесу. Крім того, це також може сприяти зниженню бюрократичних перешкод та спрощенню процедур експорту та імпорту, що полегшить підприємницьку діяльність в країні.

ЕФЕКТИВНІШЕ ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Уряди повинні бути готові стояти на захисті своїх економічних інтересів у світі, де іноді вузькі групи тиснуть на них для досягнення власної мети. Система СОТ допомагає країнам збалансувати свою торговельну політику, дозволяючи урядам протистояти лобістам, які прагнуть впливати на прийняття рішень в їхню користь. Це досягається завдяки тому, що уряди можуть керуватися принципами СОТ, спрямованими на створення загального блага та переваг для всіх учасників економіки. Наприклад, введення обмежень на імпорт може спричинити негативні наслідки для інших секторів економіки, підвищуючи вартість продуктів та тиснучи на заробітні плати. Система СОТ охоплює широкий спектр галузей, тому уряд може посилатися на неї як на аргумент при зниженні тиску від лобістів на користь окремих компаній чи галузей.

Правила СОТ передбачають обов'язок утримуватися від застосування неперспективної політики, такої як протекціонізм, що може завдати шкоди як в межах країни, так і на міжнародному рівні. Торговельні бар'єри, такі як експортні обмеження, дискримінація за країною походження або типом товару, обмеження транзиту та несправедливі тарифи, є прикладами заборонених заходів в рамках СОТ. Квотування - це щорічне обмеження обсягу імпорту або

експорту, що призводить до штучного підвищення цін і створює надмірні прибутки для компаній, що працюють в межах таких квот. Такий стан речей спотворює ринок і може призвести до корупції, особливо при розподілі квот між підприємствами.

В Україні досить довго існувала серйозна корупційна складова у сфері публічних закупівель, але група ініціативних держслужбовців спільно з приватним сектором вирішили розробити платформу для проведення прозорих публічних закупівель на основі онлайн тендерної системи ProZorro. Проведену реформу у сфері публічних закупівель можна вважати прикладом успішних змін у країні, адже вона дозволила зекономити 1,66 млрд грн. Планується, що у 2016 р., завдяки використанню системи ProZorro, будуть заощаджені близько 5 млрд. грн. Електронна система публічних закупівель ProZorro здобула міжнародне визнання, отримавши міжнародну премію в сфері закупівель (WPA) у номінації «Державний сектор» (Public Sector). Інші аспекти угоди СОТ сприяють ефективному управлінню та зменшенню корупції. Угода про державні закупівлі (GPA) є однією з таких ініціатив, яка безпосередньо впливає на державний сектор, регулюючи процеси державних закупівель та відкриваючи ринок для міжнародних учасників.[18]

Укладена в грудні 2011 року оновлена Угода поліпшила правила та процедури державних закупівель, розширивши доступ до ринків. Як член СОТ, Україна дотримується зобов'язань щодо прозорості згідно з угодами СОТ, сприяючи укріпленню багатосторонньої торговельної системи. Український центр обробки запитів та нотифікацій забезпечує дотримання прозорості в торговельній політиці, сприяє співпраці та обміну інформацією з Секретаріатом СОТ та країнами-членами, а також координує дії органів влади у питаннях нотифікації та відповідей на запити. Україна прийняла ефективні заходи щодо публічних закупівель, впровадивши онлайн тендерну систему ProZorro, яка дозволила зекономити значні кошти та отримала міжнародне визнання. Участь України в системі нотифікацій СОТ сприяє її інтеграції у світову економіку, дозволяючи підприємствам отримувати інформацію про майбутні зміни в

торговельних режимах інших країн та підтримувати постійне спілкування з торговими партнерами. [18]

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Торгівля в системі СОТ завжди розглядалася як інструмент досягнення важливіших цілей. При цьому охорона навколишнього середовища та підвищення рівня життя завжди ставилися вище за торгівлю. Система СОТ стежить, щоб заходи, які можуть обмежувати торгівлю з метою захисту навколишнього середовища та здоров'я, були винятковими. Це підтверджується практикою вирішення суперечок, коли угоди СОТ віддають перевагу питанням безпеки та здоров'я при торгівлі.

В угодах СОТ відзначається важливість захисту навколишнього середовища і здоров'я. Наприклад, Марракеська угода про заснування СОТ визначає мету оптимального використання світових ресурсів та сталого розвитку, включаючи захист навколишнього середовища. Ці принципи закріплені як у загальних правилах СОТ, так і у спеціальних угодах про стандартизацію продукції, безпеку харчових продуктів, та права інтелектуальної власності.

Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів координує дії урядів у сфері безпеки харчових продуктів, здоров'я тварин і рослин, включаючи запобігання забрудненню харчових продуктів та поширенню захворювань.

Технічні бар'єри у торгівлі, маркування харчових продуктів і стандарти безпеки регулюються різними угодами, включаючи Угоду про сільське господарство. Угода СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності забезпечує баланс між захистом прав винахідників та забезпеченням доступності відповідних режимів, сприяючи розробці нових медикаментів і покращенню стану здоров'я.

Чинна Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) надає можливість виробництва продукції, включаючи генеричні лікарські засоби, за умов примусового ліцензування. Це означає, що уряд може дозволити виробництво запатентованих продуктів без дозволу власника

патенту, переважно для внутрішнього ринку країни-члена, який надав таку можливість.

Угода TRIPS також передбачає положення, що дозволяють членам СОТ експортувати фармацевтичну продукцію, виготовлену за примусовою ліцензією, в країни, які не мають власних можливостей для її виробництва або мають обмежені можливості для задоволення власних потреб в охороні здоров'я, особливо в умовах епідемій або інших небезпечних хвороб.

Реалізація цих положень дозволить Україні використовувати механізм примусового ліцензування для виробництва та експорту фармацевтичної продукції, забезпечить доступність цих продуктів у країнах з недостатніми власними фармацевтичними потужностями, зміцнить співробітництво та обмін технологіями з іншими членами СОТ, і збільшить потенціал фармацевтичного сектору.

ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ДОТРИМАННЯ УЗГОДЖЕНИХ ПРАВИЛ ДЛЯ БЕЗПЕРЕШКОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Угоди СОТ мають різноманітні цілі та важливість у різних аспектах. Вони створені для забезпечення безпечних харчових продуктів, доступного одягу, телефонних послуг, а також доступних ліків. Крім того, вони можуть полегшувати подорожі та насолоду від розваг у межах країн, коли правила діють ефективно.

Між іншим, уряди країн-членів СОТ домовилися про такі пункти:

- Зниження торговельних бар'єрів.
- Скорочення бюрократії при митному оформленні та торгівлі.
- Обмеження імпорту товарів за умови, що це пов'язано з охороною здоров'я та безпекою навколишнього середовища, і лише на підставі достовірних фактів.
- Обмеження субсидій для сільськогосподарської продукції.
- Відкриття доступу до ринків послуг.
- Захист прав інтелектуальної власності.

СОТ дозволяє країнам відстежувати виконання узгоджених правил іншими країнами-членами. Часто ці країни цікавляться тим, як інша країна

виконує свої зобов'язання, для того щоб перейняти досвід і навчитися одна від одної.

Щоденна діяльність в межах СОТ має технічний характер. Ця робота включає обмін та поширення інформації про широкий спектр питань, які підпадають під регулювання СОТ, від антидемпінгових розслідувань до маркування продуктів, що містять інгредієнти, від законів про захист прав інтелектуальної власності до заходів проти пташиного грипу. Крім того, СОТ надає країнам можливість коментувати дії та заходи інших членів, а іноді й впливати на кінцеві результати їх впровадження.

Протягом перших 16 років існування СОТ уряди надіслали понад 10 тисяч повідомлень, що ґрунтувалися на їхніх національних нормативно-правових актах стосовно безпеки харчових продуктів, охорони здоров'я тварин і рослин. Ці повідомлення містили дуже деталізовану, технічну та важливу інформацію для фахівців, яка була необхідна для здійснення торгівлі та охорони здоров'я.

З метою підвищення ефективності вирішення питань світового значення та налагодження ефективного регулювання, СОТ тісно співпрацює з іншими міжнародними організаціями.

ВИКЛИКИ

Вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ) був важливим кроком у напрямі інтеграції у світову економіку. Проте це членство несе з собою ряд викликів, які потребують уважного аналізу та ефективного вирішення. Одним з таких викликів є збільшена конкуренція на зовнішніх ринках. Українські підприємства та галузі тепер стикаються з більшою конкуренцією з боку іноземних товарів та послуг, що може вплинути на їхню конкурентоспроможність.

Крім того, вступ до СОТ вимагає від України адаптації до міжнародних стандартів і вимог. Це означає, що країна повинна вдосконалити свої законодавство та стандарти у сферах якості продукції, безпеки, охорони прав інтелектуальної власності тощо. Цей процес може бути складним і вимагати значних зусиль та ресурсів.

Додатково, Україні необхідно здійснити перегляд та переоцінку своїх торговельних відносин з іншими країнами в контексті членства в СОТ. Це може включати переговори щодо зниження торговельних бар'єрів, регулювання субсидій на сільське господарство, відкриття доступу до ринків послуг та інші питання. Відповідно до цього, Україні необхідно розробити ефективні стратегії та механізми для ведення торгівлі в нових умовах.

Важливим викликом є спостереження за дотриманням узгоджених правил іншими країнами-членами СОТ. Україні важливо відстежувати та аналізувати дії та заходи інших членів, а також впливати на остаточні результати їхнього впровадження. Це може включати коментування дій та заходів інших країн, а також співпрацю з ними з метою вирішення спільних проблем та підвищення ефективності міжнародних торговельних відносин.

Ще одним важливим викликом для України від членства в СОТ є потреба у модернізації власного виробництва та інфраструктури. Вступ до світової торговельної системи створює певний тиск на українські підприємства, щоб вони стали більш конкурентоспроможними на міжнародних ринках. Це означає, що Україні потрібно вдосконалити технології, підвищити якість продукції, зменшити витрати виробництва та підвищити ефективність виробництва.

Крім того, викликом для України є необхідність забезпечення відповідності стандартам якості та безпеки продукції, встановленим міжнародними організаціями. Це означає, що українські підприємства повинні відповідати високим стандартам якості, що може вимагати інвестицій у сучасне обладнання та технології, а також у підвищення кваліфікації працівників.

Ще одним важливим викликом є необхідність реформування внутрішнього законодавства та бюрократичних процедур з метою відповідності міжнародним стандартам та положенням СОТ. Це може включати перегляд та удосконалення законодавства у сферах торгівлі, митного контролю, інтелектуальної власності та інших сферах, що стосуються міжнародної торгівлі.

Нарешті, не менш важливим викликом є збереження економічної стабільності та забезпечення сталого економічного зростання в умовах членства в СОТ. Відкритість до світового ринку може мати як позитивні, так і негативні наслідки для економіки країни, і Україні необхідно забезпечити баланс між зовнішніми та внутрішніми економічними чинниками, щоб забезпечити стійкий економічний розвиток.

У підсумку, членство України в СОТ відкриває нові можливості для розвитку та інтеграції у світову економіку, проте це також приносить і виклики. Ефективне управління цими викликами вимагає уважного аналізу, стратегічного планування та співпраці з іншими країнами.

3.3 Проблеми та напрями розвитку співпраці України та СОТ

Україна ще з часів набуття незалежності послідовно здійснювала кроки в напрямку євроінтеграції та налагодження взаємовигідних стосунків з Європейською Спільнотою (далі ЄС). Про це свідчить наявна нормативно-правова база забезпечення руху до Європейської Спільноти. Курс країни в Світову організацію торгівлі (далі СОТ) і до Європейської Спільноти (далі ЄС) мало стратегічне значення, як для України, так і для Європи. Особливо це проявилось після розширення ЄС в 2004 р.

В першу чергу мало місце очікування позитивного впливу ЄС на розвиток прикордонних регіонів України, надходження до них іноземних та вітчизняних інвестицій, розбудова транспортної інфраструктури.

Поряд з цим, безпосереднє сусідство України з Угорщиною, Словаччиною, Польщею, які є членами ЄС, - мало сприяти активному запровадженню у нас європейських норм і стандартів у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Наміри України інтегруватись в СОТ та ЄС позитивно оцінювали більшість країн-членів ЄС.

Так, глобальне опитування громадян 25 країн-членів ЄС у 2005 р. показало, що населення 16 країн – підтримало бажання України вступити до ЄС [4]. Бажання України інтегруватись в СОТ знайшло підтримку в керівних структурах Європейського Союзу, у вітчизняних політологів і політиків, сусідів

України, в країнах ЄС. На міжнародному форумі, організованому британським інститутом Адама Сміта (який користувався незаперечним авторитетом в країнах ЄС) і присвяченому інтегруванню України у світову фінансову систему, було зроблено висновок, що “ Україна на той час потребує капітальних вкладень в економіку ”.

Одним із перших важливих кроків України до Європейської Спільноти – був її вступ до СОТ.

Для нашої країни європейська інтеграція та членство в СОТ мало надати:

- участь у формуванні нових правил торгівлі шляхом проведення багатосторонніх переговорів з метою максимального врахування інтересів вітчизняних виробників/експортерів товарів і постачальників послуг;
- покращення доступу українських товарів і послуг та їх постачальників до ринків кандидатів на вступ до СОТ за результатами багатосторонніх і двосторонніх переговорів;
- доступ до наразі найефективнішої системи вирішення торговельних спорів; можливість порушення та вирішення торговельних занепокоєнь у рамках засідань органів СОТ;
- участь в оглядах торговельної політики членів СОТ та інформаційній системі СОТ, використання переваг системи завчасного обміну інформацією/нотифікування щодо змін у торговельних режимах членів СОТ;
- можливість укладення угод про вільну торгівлю з основними та перспективними торговельними партнерами (членство в СОТ було обов’язковою передумовою для започаткування переговорів з окремими партнерами);
- отримання статусу країни з ринковою економікою, що є важливим позитивним чинником під час проведення антидемпінгових розслідувань стосовно українських товарів.

Міжнародна торгівля товарами – є важливим фактором, який впливає на рівень світового прогресу та розвиток національної економіки. Кожна держава провадить власну політику щодо зовнішньоекономічної діяльності, вступаючи в міжнародні відносини торговельного характеру, що вимагає узгодженості дій

певної країни із діями інших країн шляхом здійснення регулювання та впорядкування зовнішньоторговельних відносин та адаптації національного законодавства до міжнародних вимог. Дана проблематика набула особливого значення для України після підписання та ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС.

Дана угода була покликана визначити якісно новий формат відносин між Україною та ЄС побудована на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції і стала стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ, зокрема у сфері торгівлі товарами.

В той же час, враховуючи важливість вступу України до СОТ та виконання низки складових критеріїв, на наш погляд, слід було зробити акцент, як на позитивних так і на негативних наслідках виконання Україною критеріїв членства в Світовій організації торгівлі [24].

До позитивних наслідків, вступу в СОТ, слід віднести:

а) для виробників: отримання полегшеного доступу до світових ринків товарів, послуг, технологій, капіталів; отримання міжнародно визнаних прав для захисту національних економічних інтересів на цих ринках (відповідно до норм і правил СОТ); поживлення виробництва в окремих експортноорієнтованих галузях економіки внаслідок лібералізації режиму доступу до зовнішніх ринків; зменшення витрат українських експортерів від дискримінаційних заходів; зменшення транспортних витрат внаслідок гарантування свободи транзиту товарів територією країн-членів СОТ та інші.

б) для споживачів: розширення асортименту та якості пропонованих товарів та послуг, зниження їхньої ціни; зміни в обсягах і структурі споживання тощо.

в) для макроекономічного стану країни: поява вже в короткостроковій перспективі додаткових стимулів для проведення необхідних внутрішніх реформ; створення передумов для захисту конкурентного середовища та боротьби з корупцією; розвиток нових технологій; покращення інвестиційного клімату; зниження рівня тінізації імпорту.

Високу ймовірність позитивних наслідків від вступу України до СОТ прогнозувалась мати харчова та легка промисловість, телекомунікації, туристичні послуги, фондовий ринок, трубопровідний транспорт, страхування, поштовий зв'язок, банківські послуги.

До негативних наслідків вступу в СОТ слід було віднести:

а) для виробників: загострення існуючих внутрішніх економічних проблем; зменшення державної підтримки окремих виробників; неготовність вітчизняних виробників в окремих випадках до жорсткої конкуренції; зменшення прямої підтримки з боку держави для окремих галузей; проблеми реструктуризації, ймовірно, чекатимуть й на український аграрний сектор; певне витіснення вітчизняних постачальників авіаційних і, деякою мірою, морських транспортних послуг; можлива криза нездатності національних виробників щодо дотримання міжнародних стандартів.

Врешті, 16 травня 2008 року Україна набула повноправного членства у СОТ, що стало початком важливого етапу інтеграції України у світову торговельну систему та глобальну економіку. Перший рік членства України в СОТ змінив деякі торговельні тенденції останніх років. Згідно аналізу Аналітично-дорадчого центру Блакитної стрічки за червень-грудень 2008 року в порівнянні з аналогічним періодом 2007 року питома вага країн СНД зменшилась на 3%, у той же час зросли частки країн Азії та Африки – по 1% відповідно. Натомість частка ЄС залишилась незмінною.

Із приєднанням України до СОТ завершився важливий етап інтеграції країни в світову торговельну систему. Зобов'язавшись будувати свою торговельну політику на основі міжнародно визначених норм і правил, Україна водночас отримала доступ до тих можливостей, які випливають із членства в СОТ. Зокрема, статус такого членства дало змогу Україні використовувати майданчик СОТ для відстоювання національних торгових інтересів у рамках участі в роботі комітетів і підкомітетів СОТ, розширювати участь у багатосторонніх міжнародних переговорах щодо подальшої лібералізації

торгівлі, захищати національних виробників та використовувати можливості міжнародного механізму розв'язання торговельних спорів.

І дійсно, членство в СОТ дозволило Україні підписати в червні 2010 року Угоду про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (далі ЄАВТ) та започаткувати переговори з Європейським Союзом щодо створення зони вільної торгівлі, які наближаються до завершення, а також розпочати консультації стосовно укладення угод про вільну торгівлю з Канадою, Туреччиною, Сінгапуром, деякими іншими країнами.

Сьогодні СОТ - єдина міжнародна організація, яка встановлює глобальні правила торгівлі. На 164 її члени припадає понад 98% світової торгівлі.

Усі країни-члени СОТ приймають зобов'язання щодо виконання основних угод і юридичних документів, об'єднаних терміном «Багатосторонні торговельні угоди». Таким чином, із правової точки зору система СОТ являє собою своєрідний багатосторонній контракт (пакет угод), нормами і правилами якого регулюється понад 97% усієї світової торгівлі товарами та послугами.

Торговельна система СОТ побудована на кількох базових принципах:

- принцип недискримінації – один із ключових принципів, при якому члени СОТ зобов'язані надавати одна одній однаково сприятливі умови. Іншими словами, жодна країна не повинна робити винятки для іншої або застосовувати до неї дискримінаційний підхід;

- принцип прозорості - чіткої інформації про політику, процедури та правила;

- принцип передбачуваності - взяті зобов'язання щодо зниження торговельних бар'єрів та розширення доступу до власних ринків обов'язкові для виконання.

Для України використання цих принципів на практиці - дало можливість бути частиною передбачуваної торговельної системи та подальшої лібералізації світової торгівлі, а також вести правильну торговельну дипломатію.

Одним з основних здобутків, які отримала Україна від членства в СОТ, є лібералізація доступу українських товарів на світові ринки. Цей ефект реалізовуватиметься в двох основних формах, а саме:

1. Зменшення тарифних і нетарифних обмежень доступу українських товарів практично на всі найважливіші товарні ринки розвинених країн світу і, відповідно, збільшення валютних надходжень від експорту вітчизняної продукції.

2. Одержання режиму найбільшого сприяння у торговельному просторі всіх країн-членів СОТ.

Україна повинна сприяти розвитку міжнародних торговельних відносин, проте на сьогодні для нашої країни існує багато чинників, що перешкоджають розвитку міжнародної торгівлі, серед них:

- відсутність за кордоном збутової інфраструктури;
- неефективне управління підприємствами;
- нерозвиненість основних засад ринкової економіки;
- недосконалість методів державного регулювання економіки загалом і зовнішньоекономічної діяльності зокрема;
- слабка інфраструктура підтримки експорту; загострення міжнародної економічної конкуренції; слабка інфраструктура підтримки експорту та протекціонізм з боку іноземних держав;
- нераціональність структури експорту-імпорту.

Отже, щоб зайняти відповідне місце на світовому ринку, Україна потребує розвитку міжнародної торгівлі. Це дасть змогу розвитку спеціалізації країни та забезпечити необхідними товарами і послугами шляхом їх імпорту. Для того, щоб об'єктивно оцінити умови та тенденції експортної спеціалізації та імпортного профілю України, як і будь-якої держави світу, доцільно проаналізувати факторні передумови міжнародної торгівлі. Ресурсне забезпечення значною мірою визначає структуру такої торгівлі, місце національної економіки в системі міжнародного обміну та поділу праці. Разом з тим не варто абсолютизувати його, адже в сучасному світі дедалі більшу роль відіграють не первинні фактори спеціалізації (ресурсо-кліматичні умови розвитку економіки, її забезпеченість робочою силою, землею тощо), а вторинні.

Такими факторами можна вважати історично сформований профіль національного виробничого комплексу, характер робочої сили, нарешті, суб'єктивні (нехай і об'єктивно зумовлені) рішення щодо розвитку тих або інших видів виробництва. Щодо факторів первинного характеру, які визначають торговельний профіль України, варто зазначити, що хоча наша держава і має значні поклади вугілля, залізної та марганцевої руд, сірки, ртуті, титану, мінеральних солей, інших видів корисних копалин функціонування її національного відтворювального комплексу значною мірою залежить від енерго-сировинних поставок з інших країн.

Більше того, наша держава має від'ємний баланс у торгівлі енерго-сировинними ресурсами, що значною мірою зумовлено неефективністю господарювання, втрати моделі природокористування. У цьому зв'язку природні чинники забезпечують і великий аграрний потенціал відкритої економіки України.

Фактори вторинного порядку пов'язані з сучасними закономірностями інтернаціоналізації світових продуктивних сил. Вони походять від природного розподілу багатств, але відображають багаторічні зусилля щодо формування національної спеціалізації, освоєння зарубіжних ринків, а також історичну орієнтацію на закордонні предмети виробничого та індивідуального споживання. Поліпшилися менеджмент та маркетингова робота, реклама, розширюється представництво вітчизняних аграрних виробників на ярмарках та виставках в Україні й за кордоном.

Самозабезпечення окремими країнами всіма товарами потребує великих затрат і знижує ефективність господарювання, порівняно з моделлю спеціалізації виробництва. Для відкритих економічних систем перспективнішим шляхом, ніж створення багатогалузевої економіки, включаючи весь спектр підгалузей та функціональних виробництв, є розвиток механізмів міжнародної спеціалізації.

Це стосується й окремих підприємств, для яких часто значно продуктивнішим, ніж орієнтація на повний технологічний цикл, є акцент на створенні великосерійних промислових потужностей, спеціалізація на

конкретних стадіях та видах оброблення. Розвиток дії первинних факторів відбувається за рахунок іноземних інвестицій, а також завдяки поліпшенню роботи вітчизняних виробників аграрної техніки.

Тому для України такими вторинними факторами, які можна використати з метою оптимізації участі в системі міжнародної торгівлі, є наявні, значною мірою вже орієнтовані на експорт, підгалузі машинобудування, хімічного, текстильного, харчового та інших видів виробництва. Тобто на сучасному етапі йдеться передусім про ефективніше використання вже створених матеріальних об'єктів виробничої інфраструктури, які потребують зазвичай значних інвестицій у модернізацію, всебічний розвиток як сумісних, так і більш спеціалізованих промислових потужностей, які покращили б товарообіг. За допомогою зазначеного підходу необхідно подолати таку рису експортно-імпоротної діяльності країни, як висока концентрація у товарній структурі продукції невеликої кількості галузей.

Відомо, що в структурі імпорту домінують газ, нафта і нафтопродукти, які ввозять переважно з країн СНД. Це пояснюють не тільки енергоємністю вітчизняного виробника, а й фінансовою дефіцитністю економіки, через що імпорт товарів некритичного характеру є значною мірою лімітованим. Експорт України є типовим для індустріально-аграрної країни. Так, у галузевому аспекті переважна частина експорту припадає на лімітовану кількість галузей – металургійну та металообробну промисловість, машинобудування, хімічну і нафтохімічну промисловість, а також на агропромисловий комплекс.

Отже, перспективна модель національної спеціалізації повинна враховувати завдання соціального поступу за умов технологічного прогресу, той науково-технічний потенціал, що його створено в Україні, а також інтелектуальні, творчі можливості людей. З цими галузевими цілями пов'язане пришвидшення розвитку виробництва композитних та корозійностійких матеріалів, засобів зв'язку, продукції на базі інформаційних, телекомунікаційних та лазерних технологій, устаткування для видобування рідкісноземельних матеріалів та інших корисних копалин, зварювання та виробництва нових технологічних матеріалів і будівельних конструкцій, а

також інших видів виробництва, в яких проявилось або потенційно може проявитися технологічне лідерство України.

Вирішальними умовами розширення участі України в системі міжнародних економічних відносин є рівень і динаміка руху національної економіки, ступінь її відкритості, а також розвиненість і структура зовнішньоекономічних контактів, здатність відповідати постійно мінливим умовам міжнародного господарського життя.

Основними і найболючішими для українських виробників-експортерів залишаються питання шляхів збуту. До широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну через морські порти здійснювалося понад 70 % усього товарного експорту з нашої країни. Проте нині їх робота заблокована, що в умовах війни призвело до переорієнтації вантажопотоків на інші види транспорту. З усіх сил країна намагається відновити перевезення автомобільним та залізничним сполученням, адже просування експорту не повинно зупинятись. І є речі, які можна робити тут і зараз. До прикладу, налагоджувати нові партнерства та співпрацю, вирішувати питання створення альтернативних логістичних маршрутів, домовлятись із країнами-партнерами про нові умови та види поставок.

Однією з таких країн на сьогоднішній день є Туреччина. Держава є активним членом глобального світового співтовариства і проводить багатовекторну зовнішню політику. Перетворення Туреччини на країну «центральної» й «торгуючої» дає їй можливість позиціонувати себе як важливого регіонального та світового гравця, бути посередником при вирішенні нагальних питань у різних сферах взаємовідносин, ставати донором ініціатив та економічної допомоги.

За оцінками АПК-Інфо, економіка країни входить до двадцяти найбільших економік світу. Планується, що країна може увійти до першої десятки світу до 2025 року. Туреччина є одним із найважливіших торгових партнерів України, ключовою частиною експортного коридору для українського зерна та інших товарів на світовий ринок.

За результатами 2021 року Туреччина посіла 5-те місце за обсягом товарообігу з Україною (1-е місце серед країн Близькосхідного регіону). За даними Державної служби статистики України, у 2021 році обсяг торгівлі товарами між Україною та Туреччиною дорівнював \$7,4 млрд (+52% порівняно з 2020 роком); експорт – \$4,1 млрд (+70%), імпорт – \$3,2 млрд (+34,7%).

Туреччина чекає українських виробників.

Зараз уряд Туреччини докладає зусиль для відновлення дипломатичного треку задля створення у Чорному морі коридору для експорту українського зерна. Але можливість співпраці обох країн цим не обмежуються і торговельні відносини двох країн мають великий потенціал для збільшення у майбутньому.

Також, аналіз динаміки експорту та імпорту товарів та послуг між Україною та Польщею показував збільшенні обсягів товарообороту за останні роки. Дані Центрального статистичного управління Польщі показували, що вартість усього польського експорту до східного сусіда у 2023 році досягла рекордних 51,7 млрд. злотих.

Польський експорт в Україну сильно відновився після вторгнення Росії в країну. У 2020 році він трохи перевищив 23 мільярди злотих, а через рік зріс до майже 29 мільярдів злотих. У 2022 році, коли почалася війна, експорт вже сягнув 45,6 млрд. злотих, а у 2023 році — вищезгаданих майже 52 млрд. злотих.

Польське видання додає, що "хоч і не так вражаюче", але за цей час зростав і імпорт з України: із 11,5 млрд. злотих у 2020 році до понад 28 млрд. злотих у 2022-му. Щоправда, у 2023 році ця цифра скоротилася до 20 млрд. злотих. Але навіть це дає Україні місце у другій десятці найважливіших постачальників до Польщі.

Лева частка товарообігу між двома країнами припадає на аграрну та харчову продукцію: 1,7 млрд. дол. експорту з України та 900 млн. дол. імпорту в країну.

Але, не зважаючи на те, що торгівля з Україною приносить Польщі величезні прибутки, на сьогодні польські фермери вимагають закриття кордону для товарів з України.

Польські фермери скаржаться на українську агропродукцію, яка нібито заповнила їхній ринок. Разом з тим, експорт основних зернових культур у Польщу припинився в серпні 2023 року. Зараз, і це підтверджують польські посадовці, українське зерно рухається територією їхньої країни переважно транзитом.

Поки українські вантажівки тижнями очікують на проходження кордону, польський бізнес заробляє на українському ринку у вигляді експорту агропродукції: кормів для домашніх тварин, сирів, макаронів.

З українського боку підняття ставок теж є. Натяки урядовців на можливі дзеркальні обмеження польського експорту до України та заява президента Зеленського, що Україна захищатиме бізнес, якщо не вдасться домовитись.

Проблему треба вирішити якнайшвидше, бо вона загострюватиметься.

Оскільки Україна має великий спектр потенційних можливостей для розвитку міжнародної торгівлі, тому варто мінімізувати вплив чинників, які негативного впливають на міжнародну торгівлю України.

На думку фахівців, необхідно вжити заходи для поліпшення зовнішньої торгівлі України: підвищити рівень і якість продукції чорної металургії та важкого машинобудування; розвивати експорт ракетної і авіаційної техніки; залучати іноземний капітал для прискорення модернізації; розвивати конкурентоспроможні виробництва аграрно-промислового комплексу; створювати нові галузі та виробництва (рідкісноземельні метали, комп'ютери, мікроелектроніка тощо); розвивати і модернізувати транспортну інфраструктуру; збільшити закупівлі за кордоном.

Отже, зважаючи на те, що, перспективи розвитку зовнішньої торгівлі в Україні є, пріоритетами в посткризовий період мають бути насамперед активний розвиток експорту, зокрема збільшення експортних послуг та розвиток транскордонного співробітництва.

Реалізація цих завдань дасть змогу Україні посісти гідне місце на світових ринках та забезпечити реалізацію своїх інтеграційних намірів до світової економіки.

ВИСНОВОК

У сучасному світі, де глобалізація та міжнародна співпраця відіграють все більшу роль, питання членства України в Світовій організації торгівлі (СОТ) залишається одним з найактуальніших.

Аналіз історії та принципів СОТ дозволив зрозуміти роль цієї організації у світовій торгівлі та її значення для України. Вивчення процесу вступу України до СОТ дало можливість оцінити можливості, які відкриває членство в цій організації для української економіки:

- Доступ до нових ринків: Це відкриває значні можливості для експорту українських товарів та послуг, диверсифікації ринків збуту та підвищення конкурентоспроможності.

- Зниження тарифів та інших торговельних бар'єрів: Членство в СОТ гарантує Україні режим найбільшого сприяння (РНС) та закріплює знижені тарифи на експорт та імпорт товарів. Це робить українську продукцію більш конкурентоспроможною на світовому ринку та стимулює торгівлю.

- Захист інтелектуальної власності: СОТ встановлює чіткі правила захисту інтелектуальної власності, що стимулює інновації та інвестиції в нові технології та розробки.

- Вирішення торговельних спорів: СОТ пропонує чіткий механізм вирішення торговельних спорів, що захищає інтереси українських експортерів та імпортерів від недобросовісної конкуренції з боку інших країн. Це гарантує передбачуваність та прозорість правил торгівлі.

Дослідження нормативно-правового регулювання відносин України і СОТ стало основою для розуміння юридичних аспектів співпраці. Важливо зазначити, що дослідження нормативно-правового регулювання відносин України і СОТ є безперервним процесом. Зміни в правилах та нормах СОТ, а також в українському законодавстві потребують постійного оновлення інформації та аналізу їх впливу на співпрацю України з цією організацією.

Оцінка сучасного стану відносин України та СОТ охопила динаміку та структуру зовнішньої торгівлі, наслідки членства в СОТ для української економіки та досвід вирішення торговельних спорів. Цей аналіз

продемонстрував як переваги, так і виклики, з якими стикається Україна у рамках СОТ. Загалом, динаміка та структура зовнішньої торгівлі товарами та послугами України з країнами-членами СОТ за період 2013-2021 років характеризуються значними змінами, на які вплинули як внутрішні, так і зовнішні фактори. Угода про асоціацію з ЄС стала ключовим чинником зростання торгівлі з ЄС, але війна в Україні створює нові виклики. Диверсифікація торгівлі та подальше реформування економіки є ключовими завданнями для України на майбутнє.

Вплив російсько-української війни на міжнародну торгівлю та модернізацію системи СОТ став одним з ключових факторів, які було враховано у дослідженні. Війна суттєво змінила геополітичну ситуацію та призвела до порушення ланцюгів поставок, що неминуче вплинуло на співпрацю України з СОТ.

Визначення переваг та викликів для України від членства в СОТ дало можливість збалансувати оптимістичні очікування з реалістичними оцінками. З одного боку, членство в СОТ відкриває доступ до нових ринків, стимулює конкурентоспроможність та сприяє модернізації економіки. З іншого боку, Україна стикається з жорсткою конкуренцією, бюрократичними перешкодами та складними механізмами вирішення торговельних спорів.

Розробка рекомендацій щодо покращення співпраці України та СОТ стала логічним завершенням дослідження. Ці рекомендації охоплюють як внутрішні аспекти, пов'язані з адаптацією української економіки до умов СОТ, так і зовнішні аспекти, що стосуються активної участі України в переговорних процесах та захисту своїх інтересів на міжнародній арені.

Незважаючи на наявні проблеми, перспективи розвитку співпраці України та СОТ залишаються значними. Україна має великий потенціал для нарощування експорту та розширення участі у світовій торгівлі. Для реалізації цього потенціалу необхідно:

- Продовжувати модернізацію української економіки та підвищувати її конкурентоспроможність;
- Розвивати експортно-орієнтовані галузі;

- Залучати іноземні інвестиції;
- Вдосконалювати систему державної підтримки експорту;
- Активно використовувати механізми СОТ для захисту своїх інтересів.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що членство України в СОТ є важливим кроком на шляху до інтеграції в світову торговельну систему та розвитку економіки. Проте, реалізація переваг членства потребує від України активної позиції, ефективної державної політики та адаптації до умов глобалізації. За умови подолання існуючих проблем та викликів, співпраця України з СОТ може стати потужною рушійною силою до економічного зростання та процвітання.

Бакалаврська робота є лише першим кроком на шляху до глибокого розуміння всіх аспектів співпраці України з СОТ. Подальші дослідження в цій сфері дозволять більш детально вивчити окремі питання, розробити нові рекомендації та сприяти ефективному використанню Україною можливостей, які відкриває членство в цій важливій міжнародній організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство економіки України. URL:
<https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94872f60-5734-4e7c-bcee-7873ffb2076d&title=ZagalnaInformatsiiaProSvitovuOrganizatsiiuTorgivliu>
2. Роль СОТ в розвитку торговельних взаємозв'язків між країнами в глобальній економіці. URL:
http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/64.pdf
3. Міністерство економіки України. Світова організація торгівлі (СОТ) URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/svitova-organizaciya-torgivli-sot>
4. Міжнародна безпека та євроінтеграція України. URL:
<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/05/16/7081783/>
5. Економіка, новини. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24984675.html>
6. Верховна Рада України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/104/2002#Text>
7. Особливості зовнішньої торгівлі послугами України з країнами Європейського Союзу. URL:
<https://integrationconference2011.wordpress.com/2011/07/11/hello-world/>
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL:
<https://ukrstat.gov.ua/>
9. Офіційний сайт Офісу з розвитку підприємництва та експорту України. URL: <https://business.diia.gov.ua/eepo>
10. Європейська правда. Міжнародна безпека та євроінтеграція України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/05/16/7081783/>
11. «Ефективна економіка» Н. І. Пахомова. URL:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=757>
12. Галузевий вплив членства України в СОТ. URL:
http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/WTO_industry.pdf
13. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. URL:
<http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/03.pdf>

14. Процедура розв'язання спорів у рамках COT: досвід України. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2019/29.pdf
15. Посібник щодо механізму врегулювання суперечок у рамках COT. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=55f0a10d-d969-432a-b09e-63879699ea38&title=PosibnikSchodoMekhanizmuVregulivanniaSuperechokURamkakhSot>
16. Аналіз впливу російсько-української війни на міжнародний економічний розвиток. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/6430/1/Zbirka-2022-%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C-3-159-162.pdf>
17. Вступ до COT – це постійний переговорний процес. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24984675.html>
18. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України “ Переваги членства у COT для України ”. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00MP47.pdf
19. Дослідницька служба Європейського парламенту. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733667/EPRS_BRI\(2022\)733667_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733667/EPRS_BRI(2022)733667_XL.pdf)
20. Вплив війни в Україні на економічний розвиток, наслідки для світової торгівлі. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/29482/1/%d0%92%d0%bf%d0%bb%d0%b8%d0%b2%20%d0%b2%d1%96%d0%b9%d0%bd%d0%b8%20%d0%b2%20%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d1%96%20%d0%bd%d0%b0%20%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%bc%d1%96%d1%87%d0%bd%d0%b8%d0%b9%20%d1%80%d0%be%d0%b7%d0%b2%d0%b8%d1%82%d0%be%d0%ba%2c%20%d0%bd%d0%b0%d1%81%d0%bb%d1%96%d0%b4%d0%ba%d0%b8%20%d0%b4%d0%bb%d1%8f%20%d1%81%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%be%d0%b2%d0%be%d1%97%20%d1%82%d0%be%d1%80%d0%b3%d1%96%d0%b2%d0%bb%d1%96.%20%20%d0%96%d0%b8%d0%bb%d0%b0%20%d0%93.%d0%92%2c.pdf>
21. Державна митна служба України. URL: www.customs.gov.ua
22. Птащенко О. В., Вовк В. А. Особливості торговельного співробітництва України в сучасних умовах глобалізації. Бізнес Інформ. 2021. №4.

23. Ukraine war's impact on trade and development. URL: <https://unctad.org/news/ukraine-wars-impact-trade-and-development>
24. Міжнародна торгівля: навч. посіб. / КПП ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Моїсєєко Т.Є. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського. 2018.
25. The World Trade Organization. URL: <https://www.wto.org/>
26. Основні аспекти трансформації світових торговельних режимів на сучасному етапі. URL: <https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2929/2825>
27. Міжнародна торгівля в умовах глобальних трансформацій. URL: <https://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/view/2058/1877>
28. Унікальність зовнішньоекономічної діяльності в Україні (ст. 205-206). URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/17524/1/zbirnyk%20tez%20FEB%202024.pdf#page=205>
29. Правові зобов'язання України у сфері договорів міжнародної торгівлі (ст. 106-138). URL: <https://knute.edu.ua/file/MzA4NTI=/9070f85ad97bd12359b471837052ab38.pdf>
30. Основні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі: ризики та загрози в умовах війни (ст. 29-35). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19701/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%202023.pdf#page=128>
31. Фактори, які сприятимуть ефективному розвитку міжнародної торгівлі України (ст. 128-130). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19701/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%202023.pdf#page=128>

- 32.Ковальчук О. М. Україна та Світова організація торгівлі: проблеми адаптації національного законодавства. - Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015.
- 33.Дослідницький інститут економіки та торгівлі. URL: <http://ief.org.ua/?lang=en>
- 34.Циганов О.Г. Особливості правового регулювання надання адміністративних послуг у країнах Європейського Союзу та в Україні. Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України. - м. Київ, Україна (ст. 198-201).
- 35.Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/>
- 36.Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>
- 37.Войтенко, О. М. Вплив членства України в Світовій організації торгівлі на розвиток зовнішньої торгівлі товарами. – Економічний вісник Національного університету "Київська політехніка", 2022, № 81, с. 12-18.
- 38.Лук'яненко, О. В. Використання інструментів Світової організації торгівлі для захисту національних інтересів України. – Актуальні проблеми державного управління, 2023, № 3, с. 142-148.
- 39.Внутрішня торгівля України : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016, с. 854.
- 40.Дараган В. В., Первій В. Ю., Олексенко В. Г. Вплив процесу євроінтеграції на сферу публічних закупівель в Україні.
- 41.Антонюк Н.В. Актуальні проблеми дослідження європейської інтеграції. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 30. С. 9–17.

АНОТАЦІЯ

Андрійчук О.Ю. “ УКРАЇНА ТА СОТ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ ” – Рукопис.

Бакалаврська робота студентки IV-го курсу очної форми навчання на здобуття освітнього рівня бакалавра спеціальності 292 “Міжнародні економічні відносини”. Державний університет «Житомирська політехніка». Факультет національної безпеки, права та міжнародних відносин, Житомир, 2024.

Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку та списку використаних джерел. Основний зміст викладено на 85 сторінках друкованого тексту, у тому числі 19 рисунків, 3 таблиці, список використаних джерел налічує 41 найменувань.

У першому розділі “ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СОТ ”, розглянуто теоретичні та правові засади співпраці України з СОТ, історію вступу України до СОТ; проаналізовано поняття та сутність СОТ, її роль у світовій торгівлі, а також нормативно-правове регулювання відносин України з СОТ.

У другому розділі “ ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА СОТ”, було оцінено сучасний стан співпраці України з СОТ. В ньому досліджується динаміка та структура зовнішньої торгівлі України з країнами-членами СОТ, оцінюються наслідки членства України у СОТ, а також аналізується практика вирішення торговельних спорів України в СОТ.

У третьому розділі “ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА СОТ”, визначено проблеми та перспективи співпраці України з СОТ в умовах сучасних викликів, зокрема, з урахуванням впливу російсько-української війни на міжнародну торгівлю. В ньому також розглядаються переваги та виклики для України від членства в СОТ, а також формулюються рекомендації щодо подальшого розвитку співпраці України з СОТ.

Ключові слова: Світова організація торгівлі, співпраця, Україна, зовнішня торгівля, членство, проблеми, перспективи.